

НАЦИОНАЛЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

2007

**“ЕКОНОМИЈА НА ЗНАЕЊЕ КАКО
ДЕТЕРМИНАНТА ЗА ЕКОНОМСКИ РАСТ“**

Консензус, дејствување, резултати

Влада на Република Македонија

Напомена:

Мислењата на авторите изразени во оваа публикација не секогаш ги изразуваат мислењата и ставовите на организациите и институциите споменати.

Содржина

1. Вовед	
1.1. Глобални аспекти на конкурентноста	
1.2. Зошто ни е потребен Извештајот?	
1.3. Што треба да покаже Извештајот?	
2. Резиме	
3. Методологијата за изготвување на ИГК според СЕФ	
3.1. Измени во методологијата на изготвување на ИГК	
3.2. Структура на ИГК за 2007 година	
4. Профил на Македонија	
Тема: Економија на знаење како детерминанта за економски раст	
4.1. Подиндекс на основни предуслови	
4.1.1 Столб 1: Институции	
4.1.2 Столб 2 : Инфраструктура	
4.1.3 Столб 3: Макроекономија	
4.1.4 Столб 4 : Здравство и основно образование	
4.2. Подиндекс на зголемувачи на ефикасноста	
4.2.1 Столб 5: Високо образование и обука	
4.2.2 Столб 6: Ефикасност на пазар на добра	
4.2.3 Столб 7: Ефикасност на пазар на работна сила	
4.2.4 Столб 8: Софистицираност на финансиските пазари	
4.2.5 Столб 9: Технолошка подготвеност	
4.2.6 Столб 10: Големина на пазар	
4.3. Подиндекс на иновации и деловна префинетост	
4.3.1 Столб 11: Деловна префинетост	
4.3.2 Столб 12: Иновации	
5. Македонија, ЕУ и конкурентноста	
5.1. Двигатели на конкуренцијата во ЕУ	
5.2. Двигатели на конкуренцијата во Македонија	

1. Вовед

1.1. Глобални аспекти на конкурентноста

“САД ја задржуваат својата лидерска позиција како најконкурентна економија во светот, пред Швајцарија, Данска и Шведска. Нејзината позиција се должи на одличниот систем на образование и силната соработка помеѓу образовниот и бизнис секторот во полето на истражувањето и развојот. Оваа карактеристика, комбинирана со широкиот опсег на можности кои потекнуваат од големината на домашната економија доведуваат, т.е. и овозможуваат на САД да биде земја со најголем продуктивен и иновативен потенцијал.” Оваа констатација од годишешниот Извештај за глобална конкурентност укажува на носечката улога на “знаењето” на една економија (економија базирана на знаење) и значењето на соработката помеѓу образовниот и бизнис секторот за развојот на конкурентноста на една економија. Имено, во последно време расте интересот за придонесот на знаењето во растот на вкупната факторска продуктивност, а со тоа и за придонесот на знаењето кон одржлив економски развој на долг рок. Поради ова, економијата базирана на знаење претставува и тема на годишешниот извештај на конкурентност изработен од Центарот за економски анализи за Националниот совет за претприемништво и конкурентност. Институтот за економски стратегии и меѓународни односи ОХРИД го обезбеди и финансиски го помогна преведувањето на англиски јазик и печатењето на двете јазични верзии. Анализата беше финансиски поддржана од УСАИД проектот за деловно опкружување.

1.2. Зошто ни е потребен Извештајот?

Националниот извештај за конкурентност претставува годишен прозвод на Националниот совет за претприемништво и конкурентност и на ЦЕА, каде се анализираат и коментираат најсуштинските индикатори на конкурентноста. Овој извештај има за задача да го продолжи процесот на анализа и известување за промените во поглед на конкурентноста на македонската економија. Институтот ОХРИД се приклучи кон тимот со цел за поголема афирмација на Извештајот и негово приближување кон сите заинтересирани, публикувајќи го на македонски и англиски јазик.

Извештајот треба да даде една комплетна слика за постојниот степен на конкурентната способност на македонската економија, со цел да се по-

могне при дефинирањето на можни стратегии за натамошно подобрување на конкурентноста на домашните фирми. Анализите, консултациите, размената на информации, како и предлозите и сугестиите кои се составен дел од подготовката и публикувањето на Националниот извештај за конкурентност, се условени и од потребата за:

- Публикување на Индексот на конкурентност, кој претставува исклучително важна алатка за мерење како на степенот на економски развој на една држава, така и на степенот на нејзината способност за интегрирање во глобалните светски економски текови;
- Посочување кон позицијата што македонската економија ја има во регионални и во глобални рамки;
- Истакнување на приоритетите за создавање конкурентни перформанси на националната економија, односно дефинирање на предусловите за постигнување одржлив економски развој и пораст на благосостојбата на граѓаните;
- Претставување на Индексот на конкурентност како еден од факторите за привлекување на странски директни инвестиции.

1.3. Што треба да покаже Извештајот?

Националниот извештај за конкурентност, покрај тоа што го покажува Индексот и останатите индикатори на конкурентност за Република Македонија, ги акцентира и генералните економски показатели за:

- Предностите и слабостите на националната економија;
- Постојните економски и социо-политички фактори кои, посредно или непосредно, влијаат врз економскиот развој;
- Правците и насоките на дејствување во градењето на генерална економска стратегија која на долг рок би водела кон стабилен и брз економски развој.

2. Резиме

Почнувајќи од 2007 година, Македонија се наоѓа во групата на земји кои во однос на конкурентноста на нивните економии се наоѓаат во втората фаза на развој, кога развојот е воден од фактори кои ја зголемуваат ефикасноста на производството. Во оваа фаза конкурентноста се зголемува со образование и обука, ефикасен пазар на добра, добро функционирачки пазар на работна сила, софистицирани финансиски пазари, можност да се пласира производството на голем домашен или странски пазар, и можноста да се користат придобивките на најновата технологија. Токму поради тоа, факторите кои ја зголемуваат ефикасноста имаат најголемо влијание при пресметката на Индексот на глобална конкурентност за Македонија. Затоа, од суштинско значење е земјата да има добри перформанси во петте столба од подиндексот на зголемувачи на ефикасноста.

Сепак, заради бавната транзиција од планска кон ефикасна пазарна економија, и покрај тоа што сме рангирани во групата на земји чија конкурентност е придвижувана од ефикасност, треба да се напомене следното:

1. Вредноста на Индексот на глобалната конкурентност (ИГК) за Македонија во 2007 година се намали и сега се рангираме на 94-то место споредено со 84 место во 2006 година.
2. Послабото рангирање оваа година споредено со минатата е и поради фактот што лани, во оние столбови каде што бевме поконкурентни имавме и повисоки пондери, што не е случај и оваа година. Годинава Македонија се наоѓа во втората група на земји каде имаме повисоки пондери токму таму каде релативната конкурентност ни е пониска т.е. оваа година конкурираме со економии кои се поконкурентни од групата на земји каде бевме минатата година.
3. Новите економии кои се вклучија во годинешното рангирање влијаеја на позицијата на Македонија. Имено, уште на почеток Македонија котира полошо од три од шесте ново вклучени држави во рангирањето (и поделбата на Србија и Црна Гора во две држави).
4. Иако конкурентноста се мери преку 12 столбови, тие столбови односно фактори не се независни еден од друг туку имаат неминовна интеракција. Па така, иновациите (столб 12) нема да бидат можни доколку не постојат силни институции (столб 1) кои се со кредибилитет и кои ќе го гарантираат правото на интелекту-

ална сопственост, и кои иновации се генерално невозможни без добро едуцирана работна сила (столб 5).

5. Сепак, Македонската економија е сеуште ранлива. Сеуште се потпира на ефтина работна сила, ниска продуктивност рефлектирана преку ниски плати, а јавните и приватните институции се сеуште слаби. За да бидеме сигурни дека ќе останеме во фаза на конкурентност водена од фактори на ефикасност, треба да се стремиме кон поквалитетно високо образование, ефикасни пазари, и тоа и финансиски и на труд, силен извоз и способност да се искористат придобивките од постоечките технологии, и сето тоа да биде спроведено паралелно со зајакнување на јавните и приватните институции.

Кај **подиндексот на основни потреби** Македонија е рангирана на 72-ро место од 131 земји. Најлошо е рангирана по институциите (102 место), а најдобро по здравството и основното образование (47 место). По инфраструктурата е рангирана на 85 место, а по макроекономијата на 53 место.

Институциите беа тема, избрана и анализирана од ЦЕА, на претходниот Извештај за конкурентност на македонската економија. Во тој Извештај се заклучи дека паралелно работење на подобрувањето на квалитетот на институциите (праведни и непристрасни институции), и владеенењето на правото со безкомпромисно справување со елементите на корупција се основа за зголемена конкурентност на домашната економија и за подобрување на рангирањето во однос на другите земји. Оваа година приватните институции се рангирани полошо од јавните, што укажува на лоша корпоративна етика и отчетност на приватните компании. Од друга страна, јавните институции се најслаби во заштитата на сопственоста и влијанието на судската власт. Кај инфраструктурата, најлошо рангирање Македонија има кај аеродромите, а најдобро во телефонските линии и квалитетот на понудата на електрична енергија. Макроекономската стабилност е втората најсилна конкурентска предност на Македонија по здравството и основното образование. Десетгодишната историја на стабилен девизен курс на денарот и петнаесетгодишната историја на ниска инфлација создадоа опкружување во кое економските агенти имаат стабилни очекувања. Тоа создава поволна клима за бизнисот и инвеститорите. Токму затоа, креаторите на економската политика треба да продолжат со политиката на низок буџетски дефицит, зголемување на националното штедење и привлекување странски капитал кои резултираат со конвергенција на каматните стапки кон евро зоната.

Како што е веќе напоменато, почнувајќи од 2007 година Македонија се наоѓа во групата на земји кои се во втората фаза на развојот, кога раз-

војот е воден од фактори кои ја зголемуваат ефикасноста на производството. По овој **подиндекс на зголемувачи на ефикасноста**, Македонија е рангирана на 98 место од 131 земји. Најлошо е рангирана по ефикасноста на пазарот на труд (112 место) и големината на пазарот (106 место). Подобро рангирана е по високото образование и обука (75 место). По ефикасноста на пазарот на добра Македонија е на 98 место, а по ефикасноста на финансискиот пазар на 83 место.

Кај ефикасноста на пазарите најдобри резултати се остварени кај времето потребно за започнување на бизнис и учеството на увозот во БДП. Најлоши резултати се остварени кај учеството на странските инвеститори во домашната економија и нивото на странски директни инвестиции, политиката за заштита на конкуренцијата, како и софистицираноста на купувачите. Кај ефикасноста на пазарот на работна сила, најконкурентни услови има во трошоците за отпуштање од работа и флексибилноста во определувањето на платите. Нешто послаби се резултатите во оданочувањето на платите. Најлоша е состојбата со високите трошоци за придонеси од плата, ниското ниво на институционален дијалог и договарање помеѓу работодавачите и вработените, ниското ниво на учество на жените во работната сила, непотпирањето на професионален менаџмент и високото ниво на одлив на образовани кадри од земјата. Кај ефикасноста на финансиските пазари најдобар резултат е остварен во областа на законските права, додека најлош резултат е остварен во достапноста на кредитите и стабилноста на банките. Ниско рангирање е остварено и во рестрикциите на движењето на капиталот, софистицираноста на финансиските пазари, финансирањето преку пазарот на капитал и регулативата на пазарите на капитал. Кај технолошката подготвеност може да се забележи дека најдобри остварувања имаме во поглед на користењето на персонални компјутери и употребата на мобилни телефони. Нашата земја се наоѓа скоро на дното од табелата во поглед на СДИ и трансферот на технологии и усвојувањето на технологии на ниво на претпријатија. Овие лоши резултати беа присутни и во 2006 година, затоа Македонија треба итно да преземе мерки во подобрувањето на состојбата во овие области.

Кај **подиндексот на иновации и деловна префинетост** Македонија е рангирана на 101 место од 131 земји. По деловната префинетост Македонија е рангирана на 108 место, а по иновациите на 92 место.

Деловната префинетост го зема во предвид квалитетот на севкупните бизнис мрежи во земјата, како и квалитетот на активностите и стратегиите на индивидуалните фирми. Овој столб е особено важен за економиите кои се наоѓаат во иновационо-водената фаза од развојот. Кога компаниите се поврзани со снабдувачите во кластери, тогаш ефикасноста е изразена, притоа создавајќи поголеми можности за иновации и на-

малување на бариерите за влез на нови фирми. Активностите и стратегиите на индивидуалните фирми (марка, маркетинг, присуството на синџир на вредност, производството на уникатни и софистицирани производи) водат до софистицирани и модерни бизнис процеси. Доколу се навлезе во структурата на овој индекс, може да се заклучи дека во поглед на состојбата на деловната префинетост на бизнисот во Македонија, домашните снабдувачи се практично непостоечки и истите не се премногу ефикасни и немаат доволна технолошка оспособеност. Во однос на софистицираноста на компаниите, нивните производни процеси се главно трудо-интензивни, обемот на маркетиншки активности е ограничен при што се користат ограничени маркетиншки инструменти и техники. Меѓународната дистрибуција, каде остваруваме најдобри резултати во рамките на овој столб, главно ја контролираат странските компании, а нема и големо расположение меѓу врвниот менаџмент за делегирање на овластувања, како ни предавање на контрола врз донесувањето на важни одлуки. Особено лоши резултати остваруваме во поглед на извозот (ранг 127), продолжувајќи и понатаму повеќе да се темели врз извоз на евтини домашни природни ресурси, наместо врз уникатни производи и процеси. Компаниите извознички во Македонија, главно се занимаваат со црпење на ресурси или производство, за разлика од развиените земји, каде што компаниите се концентрираат врз дизајнирање на производот, маркетинг и продажба, логистика и пост- продажни услуги.

Во делот на иновации можеме да утврдиме дека имаме релативно добра понуда на истражувачки и инженерски кадар и одредено подобрување во квалитетот на научно-истражувачките институции. Негативно влијание имаат обемот на средства кои компаниите ги издвојуваат за истражување и развој, и особено владините набавки на производи од напредна технологија.

Токму во насока на подобрување на општата економска состојба, а низ призмата на конкурентноста, во овој Извештај при анализата на секој столб поединечно се извлечени и препораки, и тоа за секој столб поединечно.

Препораките генерално се сублимираат во:

1. Континуитет во циклусот на водење на економската политика независно од политичкиот циклус;
2. Интегриран пристап кон решавање на проблемите со македонската конкурентност;
3. Паралелно работење кон понатамошно зајакнување на факторите од подиндексот на основни потреби и подиндексот на зголемувачите на ефикасност и силна владина поддршка за факторите од подиндексот на иновации и деловна префинетост.

3. Методологијата за изготвување на Индексот на глобална конкурентност според СЕФ

3.1. Измени во методологијата за изготвување на ИГК

Светскиот Економски Форум (СЕФ) врши анализи на факторите кои овозможуваат одржлив економски развој и долгорочен просперитет на светските економии уште од 1979 година. Дефинирајќи ја конкурентноста како низа на мерки, политики и фактори кои го одредуваат нивото на продуктивност на една држава, концептот на конкурентност вклучува статички и динамички компоненти. Имено, високата продуктивност ја одредува способноста на една држава за остварување на високи приходи, а истовремено е и централна детерминанта на приносот на инвестициите, што пак од своја страна е еден од основните фактори кој го одредува потенцијалот за раст на дадена економија.

Собраното долгогодишно искуство на СЕФ укажува дека факторите кои влијаат врз конкурентноста на дадена економија се многубројни и комплексни. Истовремено и методологијата што се користи при изработката на индикаторите за рангирање на светските економии, значително се менувала и еволуирала во изминатиот 27 годишен период следејќи го развојот на економската теорија. Настојувајќи да им даде нумеричка вредност на факторите, со цел да се овозможи споредба и рангирање на светските економии, во изминатите години СЕФ го користи Индексот на глобална конкурентност (ИГК). ИГК е сеопфатен композитен индикатор за мерење на конкурентноста кој се формира од голем број на макро и микро економски фактори на економскиот развој.

Податоците што се користат при пресметката на ИГК се добиваат од два извори:

- Статистичките информациона системи на земјите и меѓународните организации, и
- Анкетата на раководители на компании.

Тоа значи дека во ИГК се комбинираат квантитативни статистички податоци и квалитативни, субјективни информации кои ги отсликуваат личните перцепции за економските состојби на анкетирани компетентни лица на извршни позиции од локалниот деловен свет.

За да се избегне ризикот од пристрасност кој е вообичаен при вакви анкети, СЕФ презема мерки за минимизирање на субјективноста на резултатите. Оваа година најголемата новина е во употребата на т.н. пристап на ”подвижни средни вредности”, којшто се состои од вклучувањето на пондерирани просеци од минатогодишните резултати од Анкетата со

новите резултати. На овој начин се добиваат резултати кои се понезависни од времето во кое е извршена анкетата, се зголемува примерокот на анкетирани лица и се добива подобра слика на мислењето на деловната заедница во текот на целата година.

Во контекст на структурата на ИГК, за разлика од минатата година кога се употребуваше девет столбниот индекс, оваа година Индексот се состои од 12 столба што е резултат на две измени. Прво, столбот кој ја опфаќаше пазарната ефикасност се разложи на три поединечни столбови, односно посебно се разгледуваат ефикасноста на пазарот на труд, финансии и добра. Со ова се овозможува максимална транспарентност на промените во овие столбови, односно области кај анализираниите економии, кои претходно беа скриени со збирниот пристап. Второ, големината на пазарот е одвоен како посебен столб со што се нагласува важноста на пристап на голем домашен или странски пазар со што пак се овозможуваат економии од обем.

3.2. Структура на ИГК за 2007 година

Како што се напомена, ИГК е композитен индекс заснован врз дванаесет столбови кои се значајни елементи на конкурентноста на една економија. Тие се:

1. Институции
2. Инфраструктура
3. Макроекономија
4. Здравство и основно образование
5. Високо образование и обука
6. Ефикасност на пазар на добра
7. Ефикасност на пазар на работна сила
8. Ефикасност на финансиски пазар
9. Технолошка подготвеност
10. Големина на пазар
11. Деловна префинетост
12. Иновации

Овие девет столбови понатаму се групирани во три подиндекси:

1. Основни предуслови,
2. Зголемувачи на ефикасноста и
3. Деловна префинетост и иновации

Подиндексот на основни предуслови се состои од 4 столбови :

1. Институции,
2. Инфраструктура,
3. Макроекономија,
4. Здравство и основно образование.

Овие столбови ги опфаќаат основните предуслови без кои една економија не може нормално да функционира и да се развива.

Подиндексот на зголемувачи на ефикасноста го сочинуваат столбовите:

5. Високо образование и обука
6. Ефикасност на пазар на добра
7. Ефикасност на пазар на работна сила
8. Ефикасност на финансиски пазар
9. Технолошка подготвеност
10. Големина на пазар

Тоа се столбовите кои придонесуваат за поефикасно искористување на ресурсите на економиите.

Подиндексот на деловна префинетост и иновации е составен од столбовите:

11. Деловна софистицираност и
12. Иновации

Тоа се во суштина најсофистицираните фактори на конкурентноста на една економија.

Од самите подиндекси може да се забележи дека тие се со различна важност за различни земји зависно од нивото на економски развој. Врз таа основа, моделот на кој базира ИГК ги групира економиите во три различни фази на развој:

- *фаза во која економиите се водени од традиционалните фактори на производство,*
- *фаза во која економиите се водени од ефикасноста и*
- *фаза во која економиите се водени од иновациите.*

Економиите кои се водени од **традиционалните фактори на производство** конкурираат со ниски цени. Овие економии се потпираат врз евтина работна сила и евтини природни ресурси. Во оваа фаза на развојот, конкурентноста се црпи од силни институции, добра инфраструктура, стабилно макроекономско окружување, и основна здравствена заштита и основно образовно ниво.

Кога економиите ќе преминат во **фазата на ефикасност**, нивната конкурентност веќе не се потпира врз ниските цени, туку врз квалитетот на производите. Во оваа фаза клучни се ефикасните пазари на добра и на работна сила, финансиските пазари, знаењето кое се стекнува со високо образование и специјализирана обука и пристапот до најнови технологии.

Во третата фаза во која економиите се водени од **иновациите**, конкурентните предности произлегуваат од способноста за иновации, софистицираноста на производните процеси, производството на нови софистицирани производи и услуги во кои има најмногу додадена вредност.

Индексот на глобалната конкурентност (ИГК) го респектира концептот на различни фази во развојот на економиите и зависно од фазата на развој во која се наоѓа конкретна економија употребува и различни пондери за секој подиндекс. Како критериум за определување на фазата на развој во која се наоѓа дадена економија се користи податокот за бруто домашниот производ (БДП) по жител по пазарни цени, изразен во долари (УСД).

Согласно ваквата класификација, фазата во која економиите се водени од традиционалните фактори на производство ги опфаќа земјите со БДП по жител под 2.000,00 УСД. Фазата во која економиите се водени од ефикасноста ги опфаќа земјите со БДП по жител од 3.000,00 УСД до 9.000,00 УСД. Фазата во која економиите се водени од иновациите ги вклучува земјите со БДП по жител повисок од 17.000,00 УСД. Земјите со БДП по жител помеѓу 2.000,00 УСД и 3.000,00 УСД и помеѓу 9.000,00 УСД и 17.000,00 УСД се сметаат за земји кои се наоѓаат во преод од една во друга фаза на развој. На тој начин се следи и нивниот постепен, развоен преод од една кон друга, повисока фаза на развој.

За земјите во првата фаза на развој првиот подиндекс има пондер од 60%, вториот подиндекс 35%, а третиот подиндекс 5%. За земјите во втората фаза на развој пондерите изнесуваат 40%, 50% и 10% соодветно на трите подиндекси. За земјите во третата фаза првиот подиндекс има пондер од 20%, вториот подиндекс од 50%, а третиот подиндекс пондер од 30%.

Табела 1: Пондерациона структура на подиндексите зависно од фазата на развој

Тежина	Основни предуслови	Зголемувачи на ефикасност	Фактори на иновативност и деловна префинетост
Фаза водена од традиционални фактори	60%	40%	20%
Фаза водена од ефикасност	35%	50%	50%
Фаза водена од иновации	5%	10%	30%

Извор: Извештај за глобалната конкурентност 2006-2007

4. Профил на Македонија - мерење на конкурентноста на Македонија преку Индексот на глобална конкурентност

Од долунаведената табела се гледа дека конкурентноста на Македонската економија паднала од 84-то место во 2006 година¹, на 94-то место во 2007 година. Овде е битно да се забележи дека подобрувањето на домашната конкурентност не е главен успех доколку другите економии ја подобруваат својата конкурентност многу побрзо. Во 2007 година Македонија е најдобро рангирана во подиндексот на основни предуслови, а најлошо во подиндексот на иновација и деловна префинетост. Здравството и образованието заедно со макроекономијата се најдобро рангирани, а најлошо рангирани се ефикасноста на пазарот на трудот, деловната префинетост и големината на пазарот. Понатаму ќе бидат разгледани подетално сите овие подиндекси за 2007 година.

Табела 2: Рангирање на Македонија по СЕФ подиндекси на глобална конкурентност за 2005 (од 114 земји), 2006 (од 122 земји) и 2007 (од 131 земји) година.

	2005	2006	2007
Индекс на глобална конкурентност	81	84	94
Подиндекси			
Подиндекс на основни предуслови	67	69	72
Институции	97	102	102
Инфраструктура	80	80	85
Макроекономија	28	40	53
Здравство и основно образование	55	46	47
Подиндекс на зголемувачи на ефикасност	89	89	98
Високо образование и обука	64	67	75
Ефикасност на пазар на добра	97	100	98
Ефикасност на пазар на труд	94	103	112
Ефикасност на финансиски пазар	87	74	83
Технолошка подготвеност	90	91	90
Големина на пазар	93	92	106
Подиндекс на иновација и префинетост	86	86	101
Деловна префинетост	94	91	108
Иновации	79	79	92

¹ Резултатот се однесува за рангирањето од 2006 година по старата методологија која вклучува 9 столбови на конкурентност. По направената ревизија по новата методологија Македонија е рангирана на 86 место во 2006 година.

Тема: Економија на знаење како детерминанта за економски раст

Од појавата на моделот на раст на Роберт Солоњ, потрагата за исцрпување на што е можно повеќе информации од резидуалот кој постои, никако да престане. Во текот на минатата декада, доста истражување е посветено на економскиот раст кој се базира на продуктивноста и на неговите детерминанти. Главна причина е широко распространетото мислење дека економскиот раст кој е резултат на акумулација на факторите на производство е подложен на опаѓачки приноси, и според тоа не е одржлив. Затоа во последно време, се повеќе се зголемува интересот за придонесот и улогата на знаењето врз вкупниот факторски продуктивен раст, како и врз долгорочниот одржлив економски развој.

Знаењето вклучува повеќе форми и се однесува на непостојани начини. За разлика од видливите (реални) ресурси на индустриската економија, постои многу малку споделено разбирање за знаењето како економски фактор и покрај неговото огромно значење во глобалната економија. Во последно време економијата базирана на знаење е во подем. Тоа е поттикнато од револуцијата на информатичката и комуникационата технологија, кои резултираат со длабоки промени во сите сфери од животот.

Постојат голем број на фактори кои стојат зад трансформацијата на знаењето, вклучувајќи ги:

- глобализација на комуникацијата и трговијата;
- широка употреба на ИКТ
- зголемена улога на научните истражувања на иновациите;
- напредна, интегративна информациона инфраструктура;
- модуларизација, вертикално дезинтегрирање и аутсорсинг; и
- проширени синџири на додадена вредност и кластери со нови категории на актери.

Од горенаведените фактори Македонија во моментот покажува знаци на активност во градење на основите на информатичкото општество претежно преку владини интервенции. Во делот на поттикнување на иновациите Македонија во 2007 година стана членка на програмата ЕУРЕКА со што се создадени услови за учество на стопански субјекти во апликативно/иновациски проекти во соработка со земји членки на ЕУРЕКА, а во тек е и подготовка на конференција за можностите за користење на ЦИП програмата (рамковна програма за конкурентност и иновации). Понатаму, Владата го подржува инструментот кластер како ефикасен инструмент на индустриската политика преку подготвување на Програма за поддршка и развој на кластерско здружување. Формира-

ни се кластери за земјоделска механизација и алати и за автомобилска индустрија. Министерство за економија нуди годишна програма за 2008 со која кластерите ќе аплицираат со свои програми и ќе се координира и одржува обуки, а ќе ги есмерува и донациите и странската помош. На македонските кластери од странска помош ќе им бидат доделени и компјутери за поврзување и со регионалните и ЕУ кластерите.

Различни истражувачи ја дефинираат денешната глобална економија како економија која се наоѓа во транзиција кон “економија на знаење”, или кон “информатичко општество”. Според тоа правилата и практиките кои го детерминираат успехот на индустриската економија во 20-от век треба да се ревидираат, бидејќи сè покритична станува улогата на кноњ-хоњ споредено со останатите економски ресурси.

Во согласност со КАМ² методологијата која е развиена од Светската Банка³ (каде постојат четири столба), според калкулацијата на Индексот на Економија на Знаење (КЕИ) Македонија е рангирана на 58 место од 140 земји. Македонија во најголема мера ги има подобро перформансите во делот на економскиот и институционалниот режим. Најдобри резултати се евидентирани во делот на информатичката и комуникационата технологија. Доколку сакаме да се споредиме со останатите земји од Југоисточно Европскиот регион, можеме да констатираме дека најдобри перформанси има Словенија, Грција и Хрватска. Ние сме подобри само од Албанија и Србија и Црна Гора.

I. Столб од КАМ: Образована и Квалификувана Работна Сила

Добро образована и квалификувана работна сила е значајна за ефикасно креирање, стекнување, дисеминација и употреба на релевантното знаење, со тенденција да ја зголеми вкупната факторска продуктивност и според тоа и економскиот раст.

Основното образование е неопходно за зголемување на човечкиот капацитет за учење и употреба на информациите. Од друга страна, техничкото средно образование и високото образование во инженерството и научните области се неопходни за технолошките иновации. Потребно е да

² Методологија за вреднување на знаењето (Knowledge Assessment Methodology)

³ КАМ е дизајниран од страна на Развојниот Програм за Знаење (Knowledge for Development Program) за вреднување на подготвеноста на земјите за натпревар во областа на економијата на знаење користејќи 83 структурни и квалитативни варијабли. Споредбата се прави за група од 140 земји, кои ги вклучуваат скоро сите земји на ОЕЦД и 90 земји во развој. Со цел меѓусебна споредба помеѓу земјите, секоја варијабла е достапна во номинална и релативна вредност (рангирана на скала од 0 до 10 релативно споредено со другите земји од групата).

се нагласи дека производството на ново знаење и неговото прилагодување на економските услови е генерално придружено со повисоко ниво на образование и истражување. На пример, во развиените економии, универзитетското истражување зафаќа голем дел од домашните истражувања и развој. Техничкото средно образование е потребно за да се изврши технолошка адаптација на странските технологии на домашната употреба во производствените процеси. Постојаните обуки се потребни за пратење на технолошките трендови, оценка на потребите на фирмата или економијата и искористување на новите технологии. Пообразованото население е релативно и технолошки пософистицирано. Ова ќе генерира локално квалитативно осетлива побарувачка за пософистицирани производи, кои од своја страна ќе ги стимулираат локалните фирми кон иновирање и дизајнирање на технолошки софистицирани добра и производствени техники⁴.

Македонија е рангирана на 66-то место помеѓу 140 земји кога станува збор за образованието. Клучни варијабли кои имаат влијание во областа на образованието и квалификуваната работна сила се: стапката на образование на возрасните (5,97), учество во средното образование (4,82) и во високото образование (4,85). Крајниот резултат за Македонија е 5,21. На глобално ниво, најдобри резултати има Нов Зеланд (9,30), Данска (9,22) и Финска (9,20). Споредено со ЈИЕ регион, Македонија не може да се издвои како земја со исклучителни резултати.

II. Столб од КАМ: Ефективен Иновативен Систем

Економската теорија индицира дека техничкиот прогрес е главен извор на продуктивен раст, а ефективниот иновативен систем е клучен за таквото техничко унапредување. Иновативниот систем се однесува на мрежата на институции, правила и процедури кои влијаат врз начинот на кој земјата се здобива со, креира, шири и употребува знаење. Институциите во иновативниот систем вклучуваат универзитети, јавни и приватни истражувачки центри и тинк-тенк-ови кои креираат политики. Невладините организации и владата се исто така дел од иновативниот систем. Ефективен иновативен систем е оној кој обезбедува околина која поттикнува истражување и развој, кое резултира во нови производи, нови процеси и ново знаење, и според тоа е главен извор на технички прогрес. Постојат поголем број на студии кои покажуваат дека иновациите или пак генерирањето на техничко знаење има значајни позитивни ефекти по економскиот раст и растот на продуктивноста.

⁴ Chen, Derek H. C. and Dahlman, Carl J., "The Knowledge Economy, the KAM Methodology and World Bank Operations", Washington DC, October 2005, p. 5

Клучни варијабли кои имаат влијание врз ефективниот иновативен систем се: истражување и развој, апликации за патенти одобрени од канцеларијата за патент и трговски марки на САД, научни и технички новинарски публикации. Македонија има одредени подобрувања во оваа област во 2007 година, заземајќи го 65-то место меѓу 140 земји.

III. Столб од КАМ: Адекватна Информациона Инфраструктура

Инфраструктурата на информациите и комуникациони технологии (ИКТ) во една економија се однесува на пристапноста, сигурноста и ефикасноста на компјутерите, телефоните, телевизите и радио уредите, и разните мрежи кои ги поврзуваат истите. Групата на Светската Банка (Тхе Њорлд Банк Гроуп) ги дефинира ИКТ како збир на хардвер, софтвер, мрежи и медиуми за собирање, чување, обработка и презентација на информациите во вид на глас, податоци, текст и слики. ИКТ се составени од телефони, радио и телевизија, па се до Интернет.

ИКТ се потпора на економијата на знаење и во последните години се признати како ефективна алатка за промоција на економскиот раст и одржливиот развој. Со релативно ниските трошоци на употреба и способноста да се поминат далечини за кратко време, ИКТ го револуционираат трансферот на информации и знаење околу светот. Во текот на последната декада, постои серија на студии кои покажуваат дека производите на ИКТ и употребата на ИКТ придонесуваат за економскиот раст. ИКТ производните сектори се соочуваат со големи технолошки унапредувања, кои покажуваат големи придонеси за вкупната факторска продуктивност на ниво на економијата. Инвестициите во ИКТ влијаат врз другите производствени сектори преку зголемување на капиталот и воедно зголемување на продуктивноста на работната сила.

Македонија според КАМ 2007 е рангирана на 55 место во областа на ИКТ. Овој сектор зависи од три варијабли: Телефони на 1 000 лица; Компјутери на 1 000 лица и Интернет корисници на 10 000 лица. Македонија има доста високи резултати кај првите две варијабли 6,50 и 7,27, респективно. За жал, резултатите не се толку значителни во делот на Интернет корисниците каде имаме само 4,70 поени. Но, очекуваме дека овој резултат ќе биде многу повисок идната година имајќи ги во предвид позитивните активности кои се преземени од Владата во оваа област во текот на 2007 година.

IV. Столб на КАМ: Поволен Економски и Институционален Амбиент

Последниот столб во рамките на економијата на знаење е економскиот и институционалниот амбиент за економијата. Економскиот и институ-

ционалниот амбиент на економијата треба да биде таков да економските агенти превземаат иницијативи за економска употреба и креирање на знаење, и според тоа е потребно постоење на добро-основани и транспарентни макроекономски, конкурентни и регулативни политики.

Економски амбиент кој води кон знаење е оној кој има минимален број на ценовни дисторзии. На пример, потребна е отвореност кон меѓународната трговија, без употреба на разни протекционистички политики, сè со цел да се зајакне конкуренцијата, која од своја страна ќе го зајакне претприемништвото. Владината потрошувачка и буџетскиот дефицит треба да бидат одржливи, а инфлацијата треба да биде стабилна и ниска. Домашното ценовно ниво треба да биде крајно ослободено од контрола и девизниот курс треба да биде стабилен и да ја рефлектира вистинската вредност на валутата. Финансискиот систем треба да биде способен да ги алоцира ресурсите кон сигурни инвестициони точки и да се пренасочат средствата кон профитабилните проекти.

Карактеристиките на поволен институционален режим вклучуваат ефективна, одговорна и некоруптивна влада и правен систем кој ги поддржува и зајакнува основните правила на тргување и заштита на сопственичките права. Интелектуалните сопственички права треба да бидат соодветно заштитени и зајакнати. Доколку истите не се соодветно заштитени и поддржани, тогаш истражувачите ќе имаат помалку иницијативи за креирање на нови технолошки знаења, дури и во случаите кога знаењето е креирано, недостатокот на заштита на интелектуалните сопственички права во голема мера ќе ја спречи дисеминацијата на таквото знаење.

Македонија се наоѓа на 63 место според КАМ 2007, со перформанси од 5,25 поени. Македонија треба сеуште доста да стори во оваа област.

4.1. Подиндекс на основни предуслови

По подиндексот на основни предуслови Македонија е рангирана на 72 место од 131 земји. Најлошо е рангирана по институциите (102 место), а најдобро по здравството и основното образование (47 место). По инфраструктурата е рангирана на 85 место, а по макроекономијата на 53 место.

Во однос на регионот, Македонија по основните предуслови е подобро рангирана од Албанија, Србија и Босна и Херцеговина, а полошо од Хрватска и Црна Гора.

Табела 3: Рангирање и вредности на подиндексот на основни предуслови на Македонија и земјите од ЈИЕ

	Подиндекс на основни предуслови 2007		I столб - Институции		II столб - Инфраструктура		III столб - Макроекономија		IV столб - Здравство и основно образование	
	Индекс	Ранк	Индекс	Ранк	Индекс	Ранк	Индекс	Ранк	Индекс	Ранк
Македонија	4,25	72	3,34	102	2,90	85	5,04	53	5,70	47
Албанија	3,83	99	3,14	104	2,05	124	4,69	79	5,46	65
Босна и Херцеговина	3,78	104	3,14	113	2,26	117	4,56	90	5,16	87
Хрватска	4,60	53	3,89	65	3,95	53	4,80	73	5,78	44
Црна Гора	4,47	59	3,69	78	3,69	78	5,40	33	6,00	33
Србија	4,19	78	3,37	99	2,72	92	4,61	88	6,04	31
Просек ЈИЕ	4,17	-	3,44	-	2,80	-	4,81	-	5,69	-
Просек 25 ЕУ членки	5,26	-	4,86	-	4,80	-	5,20	-	6,10	-
Просек 2 нови ЕУ членки	4,15	-	3,33	-	2,82	-	4,90	-	5,60	-

4.1.1. Столб 1: Институции

4.1.1.a. Статичка анализа на постоечката состојба - индекс во однос на средните вредности за сите држави (2007)

Институциите играат клучна улога во рамномерното распределување на придобивките од економскиот развој во едно општество. Сопствениците на капитал, било тоа да е во облик на земјиште, акции, па дури и интелектуална сопственост не се расположени да инвестираат во подобрување и задржување на нивниот имот доколку нивните права како сопственици не се сигурни. Важноста на институциите не е ограничена само со правните системи. Ставовите на Владата кон пазарите, нивната либерализација и ефикасност се исклучително важни: големата бирократија и начинот на кој таа е регулирана, корупцијата, нечесноста при склучувањето на јавните договори, недостигот од транспарентност и лојалност

или политичката потчинетост на судскиот систем, наметнуваат значајни економски трошоци за бизнисите и предизвикуваат забавување на процесот на економски развој.

Македонија по овој подиндекс стои навистина лошо и на ранг листата го зазема 102-то место од 131 земја. Карактеристично е што приватните институции се рангирани полошо од јавните институции што укажува на лоша корпоративна етика и отчетност на приватните компании. Од друга страна пак, јавните институции се најслаби во заштитата на сопственоста и влијанието во судската власт.

Табела 4: Вредности на составните елементи на првиот столб - Институции

	2007	
	Вредност на индекс	Ранг
Слоб 1: Институции	3,34	102
А. Јавни институции	3,20	99
1. Права на сопственост	3,34	106
Права на сопственост	3,72	105
Заштита на интелектуална сопственост	2,58	116
2. Етика и корупција	2,89	74
Злоупотреба на јавни средства	3,78	59
Доверба во политичарите	2,00	96
3. Незаконско влијание	2,71	103
Независност на судството	2,54	110
Фаворизираност на одлуките на државните службеници	2,88	80
4. Неефикасност на владата	3,11	96
Нерентабилно трошење на владини средства	2,90	95
Товар од владина регулатива	2,98	75
Ефикасност на правниот систем	2,75	111
Транспарентност во креирањето на владина политика	3,82	85
5. Безбедност	3,94	102
Деловни трошоци од тероризам	4,52	111
Деловни трошоци од криминал и насилство	3,83	92
Организиран криминал	3,43	123

Доверба во осигурителните услуги	3,96	78
Б. Приватни институции	3,75	108
1. Корпоративна етика	3,55	108
Етичко однесување на фирмите	3,55	108
2. Одговорност	3,96	100
Јачина на ревизорски и сметководствени стандарди	4,11	87
Ефикасноста на корпоративните одбори	3,99	118
Заштита на интересите на малцинските акционери	3,78	105

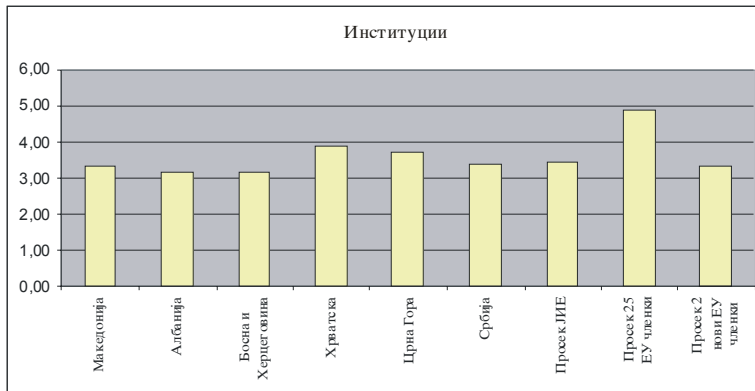
4.1.1.б Издвојување на екстремите

Опсегот на варијабли во овој подиндекс е доста широк и се движи од 59 место за ненаменско трошење на јавни фондови па се до 123 место од 131 рангирани економии за организиран криминал. Сосема разочарувачки е што и покрај перцепцијата дека негативните практики претежно се присутни во јавните институции, сепак најслаби перформанси во рамките на овој подиндекс се остварени за ефикасноста на управните одбори и заштитата на малцинските акционери во компаниите.

4.1.1.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

По подиндексот институции Македонија е пониско рангирана од Хрватска, Црна Гора и Србија, а е подобро рангирана од Албанија и Босна и Херцеговина. Институциите беа тема на претходниот Извештај за конкурентност на македонската економија и се заклучи дека паралелно работење на подобрувањето на квалитетот на институциите (праведни и непристрасни институции), и владеење на правото со безкомпромисно справување со елементите на корупцијата е основа за зголемена конкурентност на домашната економија и за подобрување на рангирањето во однос со другите земји.

Графикон 1: Вредносії на индексот на институцији во Македонија, Западен Балкан и ЕУ

4.1.1.г Препораки

Владата треба да продолжи со креирање на амбиент за ефикасно регулирање на пазарите во Македонија и непристрасност и недискриминирање во спроведувањето на законските прописи, што е од особено значење за отстранување на секаков тип на дискреција и пречки во пазарното работење. Овде е особено значајно да се спомене натамошно намалување на трансакционите трошоци при влез и излез од пазарите (регистрација и стечајна постапка) и забрзување на активностите од регулаторната гилотина. За поздравување е формирањето на Управниот суд од каде се очекува ефикасно да се решаваат управните спорови. Еден од приоритетите треба да биде департизација на администрацијата и нејзина реформа преку стандардизирање на процедурите како и скратување на времето на давање на услуги. Истовремено треба да се продолжи со средувањето на состојбите во Катастарот како прв чекор кон заштита на приватната сопственост. Зајакнување на улогата на Државната ревизија сè до целосно судско процесирање на ревизорски извештаи каде е констатирано незаконско трошење на буџетските средства. Не е од мала важност и работата насочена кон подигнување на институционалниот капацитет на локалната власт. Треба да се поттикне раздвојувањето на функциите акционер-менаџер и акционер-работник и да се зајакне доброто корпоративно управување и знаењето за пазарот на капитал.

4.1.2 Столб 2: Инфраструктура

4.1.2a Статичка анализа на постоечката состојба - индекс во однос на средните вредности за сите држави (2007)

Еден од носителите на конкурентноста е развиената и висококвалитетна инфраструктура која значајно влијае врз економскиот развој. Во тој поглед, добро развиената транспортна и комуникациона инфраструктурна мрежа се предуслови за ефикасно функционирање на пазарите, а исто така и за поврзување на руралните средини и едукативните институции со битните економски активности. Висококвалитетната инфраструктура го намалува влијанието на оддалеченоста на регионите, резултирајќи со интегрирање на националните пазари и нивно поврзување со пазарите на други земји и региони. Ефективните начини на транспорт на добра, луѓе и услуги им овозможуваат на претприемачите безбедно и навреме да ги донесат своите стоки до пазарот, а исто така го олеснуваат и движењето на работниците на теренот. Економскиот развој истовремено зависи и од снабдувањето со електрична енергија, ослободено од прекини и недостатоци, кое пак нејчесто осигурува непречено работење на бизнисите и фабриките. На крај, здрава и распространета телекомуникациска мрежа овозможува брзо и слободно движење на информациите, со што расте целокупната ефикасност на економијата поткрепувајќи го уверувањето дека одлуките донесени од економските актери ги содржат сите достапни релевантни информации.

Табела 5: Вредности на сопствените елементи на вториот столб - Инфраструктура

	2007	
	Вредност на индекс	Ранг
Столб 2: Инфраструктура	2,90	85
А. Општа инфраструктура	2,88	85
Квалитет на целокупната инфраструктура	2,88	85
Б. Посебна инфраструктура	2,93	83
Квалитет на патиштата	3,22	72
Квалитет на железничката инфраструктура	2,18	75
Квалитет на пристанишната инфраструктура	3,47	82
Квалитет на авио-транспортната инфраструктура	3,03	120
Расположливи километри по	1,00	122

седиште во авион		
Квалитет на набавка на електрична енергија	4,34	73
Телефонски линии	3,27	50

По овој подиндекс Македонија е рангирана на 85 место од 131 земја. По-лошо стои со специфичната инфраструктура во делот на аеродромите, а подобро во патиштата.

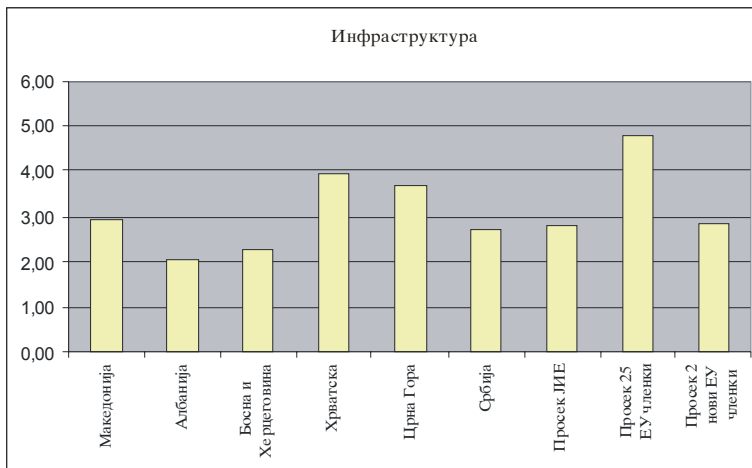
4.1.2.б Издвојување на екстремите

Најлошо рангирање Македонија има кај авиотранспортната инфраструктура, а најдобро во телефонските линии и квалитетот на понуда на електричната енергија.

4.1.2.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Македонија е пониско рангирана само од Хрватска и Црна Гора, а подобро од Албанија, Србија и Босна и Херцеговина. Македонија е подобра од просекот на ЈИЕ но полошо стои споредено со двете нови членки на ЕУ.

Графикон 2: Вредности на подиндексот на инфраструктура во Македонија, Западен балкан и ЕУ

4.1.2.г Препораки

Може да се каже дека Владата на Република Македонија покажува иницијативност за решавање на проблемите во инфраструктурата така што

препораките се насочени кон засилување и навремено имплементирање на тие иницијативи. Во областа на патната инфраструктура овде би ги навеле: санацијата на мостовите на автопатот М-1 (Е-75), градба на третата сообраќајна лента на регионалниот пат Р Ѓ 106, делницата од Градско до Прилеп. По завршениот тендер и избор на консултантска куќа за изработка на Студија со концесиски модел за развој на Аеродромот ”Александар Велики” (Скопје) и Аеродромот ”Свети Апостол Павле” (Охрид), консултантската куќа НАКО БВ (Холандија), започна со анализа на состојбата и изработка на студијата. Сепак, би напоменале дека се потребни инвестиции во генерирање на електрична енергија, конечна изградба на гасоводот, натамошно подобрување на наплатата на патарините и наплатната служба, решавање на состојбите во железничкиот сектор како и отпочнување на градење на аеродромот во источниот дел на земјата.

4.1.3. Столб 3: Макроекономија

4.1.3.a Статичка анализа на постоечката состојба - индекс и ранг во однос на средните вредности за сите држави (2007)

Ниедна економија не може да остварува одржлив раст без да има стабилно макроекономско опкружување. Затоа макроекономската стабилност е значаен фактор за конкурентноста на една земја. Со индекс од 5,04 Македонија се наоѓа на 53-то место, односно во првата половина на листата од 131 земја.

Од вкупно пет индикатори во рамките на овој столб, Македонија кај два индикатори (буџетски дефицит и инфлација) се наоѓа на крајот на првата половина на листата, додека кај три индикатори (национално штедење, распон на каматни стапки и владин долг) се наоѓа на почетокот на втората половина на листата. Во рамките на овој столб, земјата се карактеризира со прилично рамномерно ниво на конкурентност така што рангот на петте индикатори е концентриран од 43 место кое го зазема инфлацијата, до 73 место на националното штедење.

Макроекономската стабилност е втората најсилна конкурентска предност на Македонија, после здравството и основното образование.

Табела 6: Вредности на составните елементи на третиот столб -Макроекономија

	2007	
	Вредност на индекс	Ранг
Макроекономија	5,04	53
▪ Бюџетски суфицит/дефицит	5,80	61
▪ Ниво на национални штедење	3,26	73
▪ Инфлација	6,98	43
▪ Распон на каматни стапки	6,86	68
▪ Владин долг	6,02	66

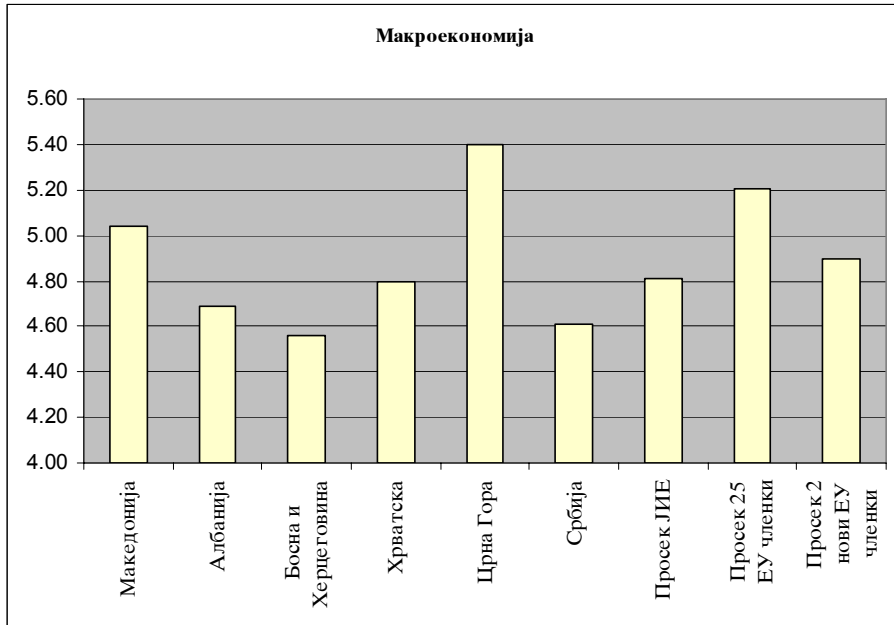
4.1.3.б Издвојување на екстремите

Македонија има прилично високи вредности на индексот кај четири индикатори. Највисока вредност е забележана кај инфлацијата од 6,98, додека најниска кај националното штедење од 3,26. Интересно е да се забележи дека втората највисока вредност на индексот од 6,86 (од можни седум) е остварена кај распонот на каматните стапки што е спротивно на општата перцепција во земјата дека банките остваруваат високи разлики помеѓу активните и пасивните каматни стапки.

4.1.3.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Македонија е второ рангирана според макроекономската стабилност во групата на шесте земји од ЈИЕ зад Црна Гора која се наоѓа на 33 место. Нејзиниот индекс на конкурентност е значително над просекот на останатите 5 земји. Споредено со 27 земји на ЕУ македонскиот индекс од 5,04 заостанува зад просекот на ЕУ од 5,20. Притоа, Македонија има подобар индекс од 12 земји членки на ЕУ што говори за солидните перформанси на земјата во областа на макроекономската стабилност. Тоа е резултат на долгогодишното градење на кредибилитетот на централната банка, високото ниво на нејзина независност, конзервативната фискална политика, како и дисциплинираното следење на препораките од ММФ.

Графикон 3: Вредносѝ на поиндексот на макроекономија во Македонија, Западен балкан и ЕУ

4.1.3.г Препораки

Со оглед дека за третиот столб се користат статистички податоци од претходната година, а веќе се назираат податоците за 2007 година кои ќе се користат при пресметката на индексот за 2008 година, наместо препораки, ќе констатираме дека Македонија ќе направи значителен напредок во наредната година. Веќе е извесно дека е постигнато значително подобрување кај четири индикатори: буџетскиот дефицит од 0,6% е претворен во суфицит кој ќе биде над 1%; инфлацијата е намалена од 3,2% на 2,3%; распонот на денарските каматни стапки е намален на 4,9%; владиниот долг е намален за околу 6 процентни поени како резултат на високите предвремени отплати на кредити кон Парискиот клуб, ИБРД и ММФ. Единствено, сеуште нема податок за стапката на националното штедење.

Десетгодишната историја на стабилен девизен курс на денарот и петнаесетгодишната историја на ниска инфлација создадоа опкружување во кое економските агенти имаат стабилни очекувања. Тоа создава повољна клима за бизнисот и инвеститорите. Токму затоа, креаторите на економската политика треба да продолжат со политиката на низок буџетски дефицит, зголемување на националното штедење и привлекување

странски капитал кои резултираат со конвергенција на каматните стапки кон евро зоната.

4.1.4. Столб 4 : Здравство и основно образование

4.1.4.a Статичка анализа на постоечката состојба - индекс и ранг во однос на средните вредности за сите држави (2007)

Во овој столб, покрај важноста на здравјето, ставен е акцент и на квалитетот и квантитетот на основното образование што луѓето го имаат стекнато. Отсуството на луѓето од работа поради нарушено здравје, генерира трошоци за фирмата. Основното образование ја зголемува ефикасноста во работењето на секој поединец, што ја прави економијата попродуктивна. Покрај тоа, работната сила која е формално образована, е способна да ги извршува само основните задачи и тие луѓе тешко се прилагодуваат на се побрзиот развој на техниката и на производствените процеси. Недостигот од квалификуван административен персонал може да има негативно влијание врз вкупните перформанси на бизнисот.

Табела 7: Вредности на составните елементи на третиот столб - Здравство и основно образование

	2007	
	Вредност на индекс	Ранг
Столб 4: Здравје и основно образование	5,70	47
А. Здравство	6,09	56
Влијание на маларија врз бизнисот	5,69	88
Застапеност на маларија	0,00	1
Влијание на туберкулоза врз бизнисот	5,31	93
Застапеност на туберкулоза	6,77	49
Влијание на ХИВ/СИДА врз бизнисот	4,81	91
Застапеност на ХИВ	7,00	1
Смртност на деца	6,45	56
Очекувана должина на живот	5,70	56
Б. Основно образование	4,81	48
Квалитет на основното образование	3,98	53
Запишани во основно образование	6,12	70
Трошоци за образование	4,90	40

Во рамките на Индексот на глобална конкурентност, Македонија е најдобро рангирана по подиндексот на здравство и основно образование, и тоа на 47 место од 131 земји. По здравство е рангирана на 56 место, а по основно образование на 48 место.

4.1.4.б Издвојување на екстремите

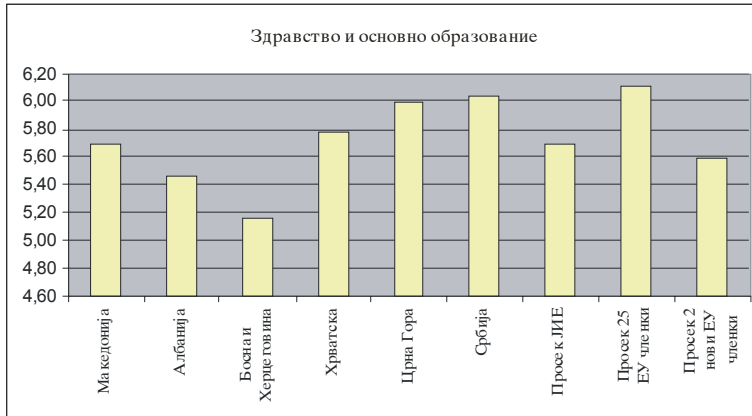
Како што беше забележано во минатогодишниот извештај, и покрај тоа што Македонија има највисок резултат кај столбот на здравствена заштита и основно образование, сепак треба да се има предвид дека тој опфаќа некои основни придобивки на модерното живеење. Оттука, добриот резултат треба да се сфати како успех во борбата со маларијата (ранг 1 од 131), туберкулозата (ранг 49) и сеуште ниската присутност на ХИВ (ранг 1). Сето ова во никој случај не треба да се поистовети со квалитетот на здравствениот систем. Напротив, послабите резултати за вредноста на индексите на смртноста кај доенчињата и очекуваната должина на животот укажуваат дека здравствениот систем во Македонија е релативно неефикасен. Сепак, последните активности на Владата во здравствениот сектор даваат надеж дека на среден рок треба да се очекуваат поместувања кон повисоки рангирања на Македонија во овој подиндекс.

Во делот на основното образование и натаму најниско рангирање има за упис на ученици, додека подобро рангирање има во потрошувачката во образованието.

4.1.4.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Македонија е полошо рангирана од Србија, Црна Гора и Хрватска, а подобро од Албанија и Босна и Херцеговина. Рангот кој го заема Македонија е скоро еднаков со просекот на ЈИЕ, но е повисок од просекот на двете нови ЕУ членки.

Графикон 4: Вредности на индексот на Здравство и основно образование во Македонија, Западен Балкан и ЕУ

4.1.4.в Препораки

Здравството е сектор во кој Владата иницираше доста реформи: инвестициите во вредност од 40 милиони евра за подобрување на опременоста на болниците започнаа да се реализираат со објавување на меѓународен тендер за набавка на опрема, проектот за единствена цена на лековите во целата земја, договорот со странска консултантска компанија која е ангажирана за планирање и спроведување на истражување на трошоците на здравствените услуги во Република Македонија, подготовката на Законот за здравствени установи, Експертската дебата околу новиот начин на плаќање на болниците со воведување на дијагностички сродни групи (ДРГС). Истовремено се работи на комплексни реформи во сложен систем и затоа е потребен силен мониторинг на имплементацијата за да може да се реагира благовремено.

Во делот на основното образование, главен предизвик беше продолжувањето на активностите во врска со почетокот на деветтолетката и воведувањето на англискиот јазик во првото одделение. Во Буџетот на земјата за 2008 година се планира ставка од околу 6,5 милиони денари за задоволување на две исклучително важни и ургентни потреби на образовниот систем: набавка на нови училишни клупи и реконструкција на санитарните јазли во училиштата.

4.2. Подиндекс на зголемувачи на ефикасноста

Почнувајќи од 2007 година, според СЕФ, Македонија се наоѓа во групата на земји кои се во втората фаза, кога развојот е воден од фактори кои ја зголемуваат ефикасноста на производството. Во оваа фаза конкурентноста се зголемува со образование и обука, ефикасен пазар на добра, добро функционирачки пазар на работна сила, софистицирани финансиски пазари, можност да се пласира производството на голем домашен или странски пазар, и можноста да се користат придобивките на најновата технологија. Токму поради тоа, факторите кои ја зголемуваат ефикасноста имаат најголем пондер при пресметката на индексот на глобална конкурентност за Македонија. Затоа, од круцијално значење е земјата да има добри перформанси во петте столба од подиндексот на зголемувачи на ефикасноста.

Кај подиндексот на зголемувачите на ефикасноста, Македонија оствари вредност на индексот од 3,45 во 2007 година со што се рангира на 98 место. Од петте столба во рамките на овој подиндекс најдобро рангирање е остварено кај високото образование и обука (75), нешто послабо рангирање е остварено кај ефикасноста на финансиските пазари (83), додека најслабо е рангирана кај пазарот на работна сила (112) и големината на пазарот (106).

Во однос на останатите земји од ЈИЕ, Македонија е подобра единствено од Албанија. Хрватска е најдобро рангирана земја на 61 место, додека Албанија е најслабо рангирана во групата на ЈИЕ на 105 место. Македонија значително заостанува зад просечниот индекс на ЕУ кој изнесува 4,72.

Табела 8: Рангирање и вредности на подиндексои на зголемувачи на ефикасноси на Македонија и земјиите од ЈИЕ

	Подиндекс на зголемувачи на ефикасноста		V столб-Високо образование и обука		VI столб-Ефикасност на пазарот на добра		VII столб-Ефикасност на пазарот на работна сила		VIII столб-Ефикасност на финансиските пазари		IX столб-Технолошка готовност		X столб-Големина на Пазар	
	индекс	ранг	индекс	Ранг	индекс	Ранг	индекс	Ранг	индекс	Ранг	индекс	Ранг	индекс	Ранг
Македонија	3,45	98	3,55	75	3,77	98	3,86	112	3,98	83	2,77	90	2,54	106
Албанија	3,33	105	3,15	103	3,51	117	4,12	88	3,66	103	3,00	74	2,53	107
Боснија и Херцеговина	3,48	95	3,26	98	3,59	113	4,21	77	4,23	71	2,49	110	3,12	80
Хрватска	4,00	61	4,31	46	4,10	71	4,38	55	4,27	68	3,46	49	3,45	64
Црна Гора	3,60	87	3,71	79	3,89	91	4,42	52	4,75	43	3,53	48	1,31	130
Србија	3,56	88	3,65	82	3,53	114	3,85	111	3,73	98	3,34	57	3,23	75
Просек ЈИЕ	3,59	-	3,62	-	3,72	-	4,20	-	4,13	-	3,24	-	2,74	-
Просек 25 ЕУ членки	4,72	-	5,05	-	4,86	-	4,46	-	5,11	-	4,73	-	4,24	-
Просек 2 нови ЕУ членки	3,91	-	4,07	-	3,97	-	4,19	-	4,07	-	3,46	-	3,94	-

4.2.1. Столб 5: Високо образование и обука

Квалитетно високо образование и обука се клучни за економиите кои сакаат да се движат нагоре по синџирот на додадена вредност и да ги остават зад себе прозводствените процеси и производи со ниска додадена вредност. Во услови на глобализација, неминовно за развојот на една економија е создавањето на база на добро образовани кадри кои се способни да се прилагодат на постојано променливата околина. Овој столб го мери степенот на учество во секундарното и терцијарното образование, како и квалитетот на образованието оценето од бизнис заедницата.

4.2.1.a Статичка анализа на постоечката состојба - индекс и ранг во однос на средните вредности за сите држави (2007)

Индексот на овој столб се пресметува преку девет варијабли. Со вредност на индекс од 3,55, Македонија го зазема 75 место во однос на конкурентноста на високото образование и обуката. Овој индекс се дели на три групи: ниво на образование, квалитет на образовниот систем и обука на работно место.

4.2.1.б Издвојување на екстремите

Македонија најдобри резултати остварува во делот на квалитетот на образованието по математика и природни науки (4,49) и учеството во секундарното образование (4,28), притоа заземајќи ги 71-то и 51-то место соодветно. Послаби резултати се бележат во однос на интернет пристапот во училиштата (ранг 101) и достапноста на услуги за специјализирано истражување и обуки во земјата (ранг 96).

Табела 9: Вредности на составните елементи на петтиот столб - Високо образование

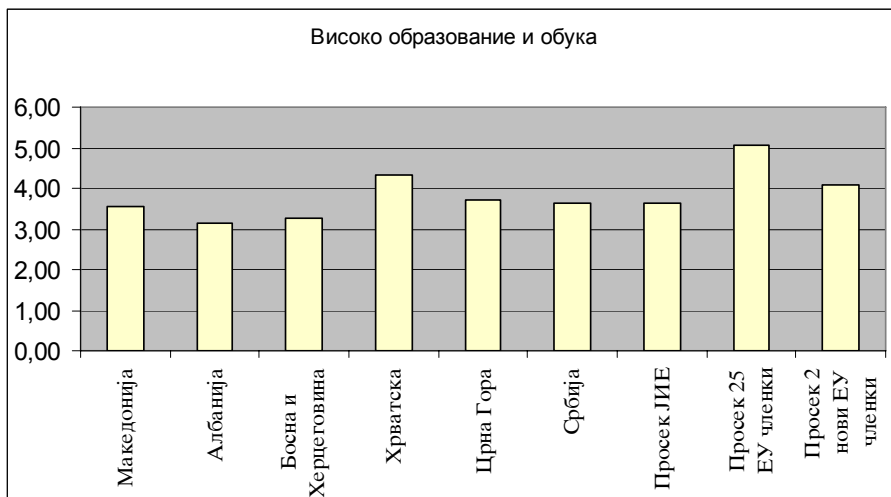
	Вредност на индекс	
	2007	Ранг 2007
Високо образование и обука	3,55	75
<i>1. Ниво на образование</i>		
▪ Бруто упис во средношколските установи	4,28	71
▪ Бруто упис во високошколските установи	2,81	65
▪ Трошоци на образование	3,82	40
<i>2. Квалитет на образовниот систем</i>		
▪ Квалитет на образовниот систем	3,74	57
▪ Квалитет на образование по математика и природни науки	4,49	51

▪ Квалитет на школи за менаџмент	3,56	94
▪ Интернет пристап во училиштата	2,58	101
3. Обука на работно место		
▪ Достапност на услуги за специјализирано истражување и обуки во земјата	3,33	96
▪ Обем на обука на персонал	3,55	79

4.2.1.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Како што може да се види од наредниот графикон, Македонија во 2007 година има подобри резултати во однос на Албанија (3,15) и Босна и Херцеговина (3,26). Во ЈИЕ регионот најдобар резултат има Хрватска со 4,31. Во однос на резултатите од регионот и просекот на ЕУ 25 членки, како и двете нови членки на ЕУ, имаме послаби резултати, иако во минатата година имавме до некаде подобри резултати.

Графикон 5: Вредности на индексот на високо образование и обука во Македонија, ЈИЕ и ЕУ

4.2.1.г Препораки

Следејќи ги моделите на најконкурентните економии во областа на образованието и обуката се јавува потреба кај нас да се воспостави концептот на доживотно учење, т.е. постојано учење. Најновото мото на Владата е ”Образованието е мок”, така да сигурно најновите активности во оваа насока ќе дадат подобри и повисоки резултати наредната година

во поглед на самиот процес на образование. Она што постојано се јавува како недостиг е зајакнување на врската помеѓу бизнис заедницата и образованието, особено високо образовните институции. Овие институции треба да одговорат на потребите на самата бизнис околина во поглед на знаењето кое треба да им го дадат на своите студенти. На тој начин нашите претпријатија би можеле побргу да се прилагодат на секоја ново настаната ситуација во бизнис опкружувањето. Од друга страна пак, претпријатијата треба да вложуваат повеќе во обука и усовршување на своите кадри.

4.2.2. Столб 6: Ефикасност на пазарот на добра

4.2.2.a Статичка анализа на постоечка состојба - индекс и ранг во однос на средните вредности за сите држави (2007)

Ефикасниот пазар на добра претпоставува здрава пазарна конкуренција која придонесува за опстанок на најефикасните производители и резултира со раст на продуктивноста. Со индекс од 3,77 Македонија се наоѓа на 98 место, односно при крајот на третата четвртина од листата.

Индексот на овој столб се пресметува од вкупно 16 индикатори кои се поделени во две групи: конкуренција и квалитет на побарувачката. Македонија има подобар резултат во групата конкуренција (3,94) со што го зазема 92 место, додека кај квалитетот на побарувачката се наоѓа на 108 место со резултат од 3,43. Групата "конкуренција" содржи 14 индикатори поделени во две подгрупи: домашна конкуренција и странска конкуренција. Македонија го зазема 91 место кај двете подгрупи што упатува на слична состојба со факторите кои ја определуваат домашната и странската конкуренција.

Табела 10: Вредности на составните елементи на шестиот столб - Ефикасност на пазарот на добра

	2007	
	Вредност на индекс	Ранг
Ефикасност на пазарот на добра	3,77	98
А. Конкуренција	3,94	92
1. Домашна конкуренција	3,96	91
Интензитет на домашната конкуренција	4,34	100
Степен на пазарна доминанција	3,13	100
Ефективност на антимонополската политика	3,07	105
Степен и ефекти од оданочувањето	3,32	69
Даночна стапка	6,38	58

Број на потребни процедури за започнување	4,18	65
бизнис	6,86	25
Време потребно за започнување бизнис	3,82	70
Трошоци за земјоделската политика	3,87	91
2. Странска конкуренција	4,27	83
Преовладување на трговски бариери	8,40	81
Пондерирана просечна тарифна стапка	4,25	110
Преовладување на странска сопственост	4,14	117
Влијание на деловните прописи врз СДИ	3,51	76
Товар на царинските процедури	5,45	32
Увоз како процент од БДП	3,43	108
Б. Квалитет на побарувачката	4,00	103
Степен на ориентираност кон потрошувачите	2,86	105
Софистицираност на потрошувачите		

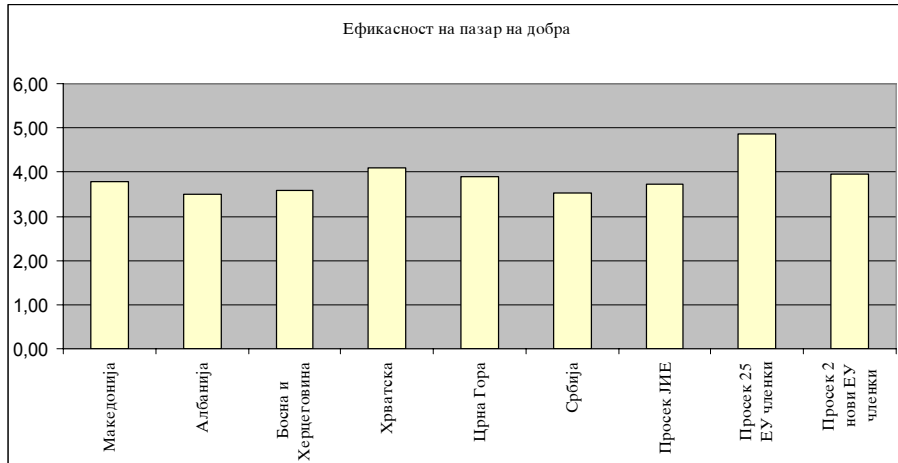
4.2.2.б Издвојување на екстремите

Македонија има прилично невоедначени резултати на индикаторите од шестиот столб. Најдобри резултати се остварени кај времето потребно за започнување на бизнис и учеството на увозот во БДП каде што Македонија се наоѓа на 25 и 32 место соодветно, односно во првата четвртина на листата. Најлоши резултати се остварени кај учеството на странските инвеститори во домашната економија и нивото на странски директни инвестиции, политиката за заштита на конкуренцијата, како и софистицираноста на купувачите каде што Македонија се наоѓа во последната четвртина на листата.

4.2.2.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Македонија е трето рангирана според ефикасноста на пазарот на добра во групата на шесте земји од ЈИЕ зад Хрватска која се наоѓа на 71 место и Црна Гора која се наоѓа на 91 место. Нејзиниот индекс на конкурентност е малку над просекот на останатите 5 земји од 3,72. Споредено со 27 земји на ЕУ, македонскиот индекс од 3,77 далеку заостанува зад просекот на ЕУ од 4,86. Притоа, Македонија има полош индекс од сите 27 земји членки на ЕУ, а единствено е близу до Бугарија која се наоѓа на 90 место со индекс од 3,89. Ваквите резултати упатуваат на сериозно заостанување во оваа област.

Графикон 6: Вредносѝ на индексот на Ефикасносѝ на пазарот на добра во Македонија, Западен Балкан и ЕУ

4.2.2.г Препораки

Имајќи го предвид временското заостанување на податоците кои се користат може да се констатира дека Македонија веќе направи значителен напредок во областите на времето и постапките потребни за започнување бизнис, во зголемувањето на учеството на увозот во БДП, поедноставувањето на царинските постапки и пондерираната царинска тарифа, висината на даночната стапка и обемот на странски директни инвестиции. Но сепак, останува да се работи на неколку области каде што е потребно подолго време за ефектуирање на резултатите. Оттука ги даваме следниве препораки:

1. Зајакнување на институционалната рамка за заштита на конкуренцијата и спречување на монополското однесување, кадровско зајакнување и ефикасна примена на расположивите мерки.
2. Продолжување на започнатите активности за елиминирање на административните царински бариери, зголемување на кредибилитетот на царинските службеници, воведување на едношалтерски систем на царината и забрзување на постапката.
3. Продолжување на активните политики за привлекување на странски директни инвестиции, подобрување на законската регулатива и зголемување на административниот капацитет на институциите кои им пружаат услуги на странските инвеститори.
4. Зголемувањето на софистицираноста на побарувачката е пред се поврзано со зголемувањето на куповната моќ на населението. Затоа, овие индикатори можат да се подобрат само со економскиот раст и зголемувањето на животниот стандард на населението.

4.2.3. Столб 7: Ефикасност на пазарот на работна сила

4.2.3.a Статичка анализа на постоечка состојба - индекс и ранг во однос на средните вредности за сите држави (2007)

Ефикасниот и флексибилен пазар на работна сила има клучна улога во соодветната алокација на работниците по економски дејности, како и прилагодувањето на платите согласно на економскиот циклус. Еднакво важно е и до кој степен платата е поврзана со продуктивноста на работникот, и дали е обезбеден еднаков третман на жените и мажите во деловното опкружување. На тој начин, пазарот на работна сила придонесува за брзо прилагодување на бизнисот кон пазарните флукуации. Со индекс од 3,86 Македонија се наоѓа на 112 место, што е најниско место на листата помеѓу сите дванаесет столба.

Индексот на овој столб се пресметува од вкупно 12 индикатори кои се поделени во две групи: флексибилност и ефикасно користење на талентите. Во првата група се вклучени осум индикатори, додека во втората четири. Кај првата група со резултат од 4,24 Македонија се наоѓа на 95 место додека кај втората група е на 109 место со резултат од 3,47.

Табела 11: Вредности на составните елементи на седмиот столб - Ефикасност на пазарот на работна сила

	2007	
	Вредност на индекс	Ранг
Ефикасност на пазар на работна сила	3,86	112
А. Флексибилност	4,24	95
▪ Соработка во односите работодавач работник	3,95	109
▪ Флексибилност во определување на платата	5,56	38
▪ Трошоци за работна сила надвор од платата	3,47	112
▪ Трошоци за работна сила надвор од платата	2,74	98
▪ Трошоци за работна сила надвор од платата	3,75	73
▪ Трошоци за работна сила надвор од платата	3,32	69
▪ Ригидност на вработувањето	6,38	58
▪ Практики за вработување и отпуштање	6,70	32
▪ Степен и ефекти од оданочување	3,47	109
▪ Вкупна даноча стапка	4,09	75
▪ Трошоци за отпуштање од работа	3,62	112
Б. Ефикасно користење на талентот	2,04	125
▪ Плата и продуктивност	4,75	93
▪ Потпирање на професионален менаџмент		
▪ Одлив на мозоци		
▪ Учество на жените во работната сила		

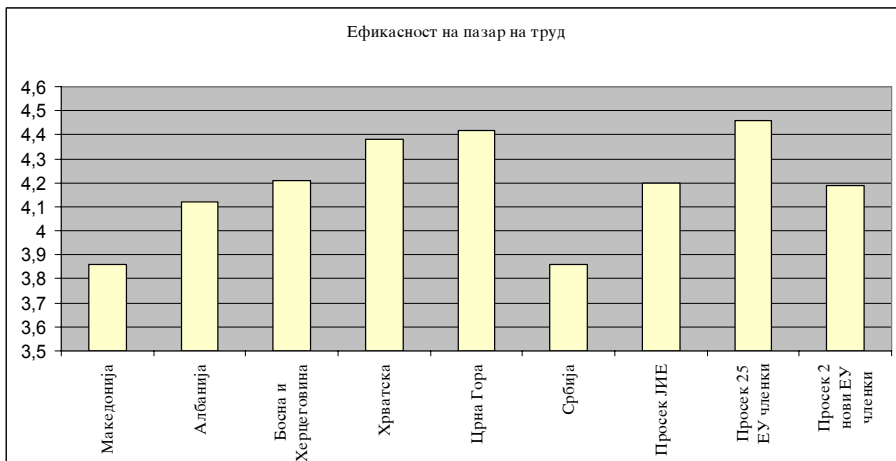
4.2.3.6 Издвојување на екстремите

Со неколку исклучоци, кај повеќето индикатори од овој столб Македонија се наоѓа во третата и последната четвртина на листата. Најконкурентни услови има во трошоците за отпуштање од работа и флексибилноста во определувањето на платите каде што земјата се наоѓа на 32 и 38 место соодветно. Нешто послаби се резултатите во оданочувањето на платите. Најлоша е состојбата со високите трошоци за придонеси од плата, ниското ниво на институционален дијалог и договарање помеѓу работодавачите и вработените, ниското ниво на учество на жените во работната сила, непотпирањето на професионален менаџмент и високото ниво на одлив на образовани кадри од земјата. Кај последното, Македонија се наоѓа на 125 место, односно на самото дно на листата од 131 земја што доволно говори за сериозноста на проблемот.

4.2.3.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Со вредност на индексот од 3,86, Македонија е најслабо рангирана според ефикасноста на пазарот на работна сила во групата на шесте земји од ЈИЕ и заостанува зад просечниот индекс од 4,20. Притоа, освен Србија која се наоѓа едно место погоре, останатите земји од регионот значително ја подобриле својата конкурентна позиција во оваа област. Споредено со 27 земји на ЕУ македонскиот индекс од 3,86 заостанува и зад просекот на ЕУ од 4,46. Сепак, изненадувачки две земји на ЕУ (Италија и Грција) се наоѓаат на 120 и 128 место, односно се послабо пласирани од Македонија.

Графикон 7: Вредности на поиндексот Ефикасност на пазарот на работна сила во Македонија, Западен Балкан и ЕУ

4.2.3.г Препораки

Очигледно, Македонија сериозно заостанува во поглед на ефикасноста на пазарот на работна сила, а последица на тоа е екстремно високата стапка на невработеност. Новиот закон за работни односи донесен во 2005 година донесе одредени подобрувања во областа на флексибилноста во отпуштањето од работа, а воведувањето на рамниот данок во областа на даночните трошоци од плата. Сепак, останува уште многу да се направи.

1. Преминување на систем на бруто плати и разгледување на можноста од намалување на стапките на придонеси.
2. Поголема кооперативност помеѓу асоцијациите на работодавачите и работниците и поставување на реални барања во нивните преговори.
3. Елиминирање на непотизмот и партизацијата во вработувањето. Респектирање на знаењето и способноста како единствени критериуми за вработување и напредување во кариерата. Отварање на земјата за странски директни инвестиции. Сето ова ќе создаде услови за останување на образованата работна сила во земјата.
4. Надминување на негативните ефекти од менаџерско-работничката приватизација која создаде концентрација на функциите сопственик и менаџер во исти луѓе. Треба да се стимулира секундарната приватизација, односно да се создадат поволни услови за поголем влез на институционални инвеститори и преземања, што ќе доведе до ангажирање на професионален менаџмент во компаниите.

4.2.4. Столб 8: Софистицираност на финансиските пазари

4.2.4.а Статичка анализа на постоечката состојба - индекс и ранг во однос на средните вредности за сите држави (2007)

Ефикасниот финансиски сектор ја обезбедува врската помеѓу штедењето и инвестициите во економијата. Тој ги насочува расположивите финансиски ресурси во најдобрите проекти кои креираат инвестиции, пораст на продуктивноста, работни места и економски раст. Со индекс од 3,98 Македонија се наоѓа на 83 место.

Индексот на овој столб се пресметува од вкупно 9 индикатори кои се поделени во две групи: ефикасност и доверба. Во првата група се вклучени шест индикатори, додека во втората три. Кај првата група со резултат од 3,48 Македонија се наоѓа на 91 место додека кај втората група е на 76 место со резултат од 4,48.

Табела 12: Вредности на составните елементи на осмиот столб - Ефикасност на финансискиот пазар

	2007	
	Вредност на индекс	Ранг
Ефикасност на финансискиот пазар	3,98	83
А. Ефикасност	3,48	91
▪ Софистицираност на финансискиот пазар	3,14	93
▪ Финансирање преку локалниот пазар на капитал	3,97	88
▪ Пристап до кредити	2,45	108
▪ Расположивост на инвеститоски капитал	3,15	59
▪ Рестрикции на капиталните трансакции	4,08	93
▪ Заштита на инвеститорите	5,00	65
▪ Заштита на инвеститорите	4,48	76
Б. Доверба	4,67	109
▪ Сигурност на банките	4,16	88
▪ Регулатива на пазарите на хартии од вредност	6,00	27
▪ Индекс на законски права		

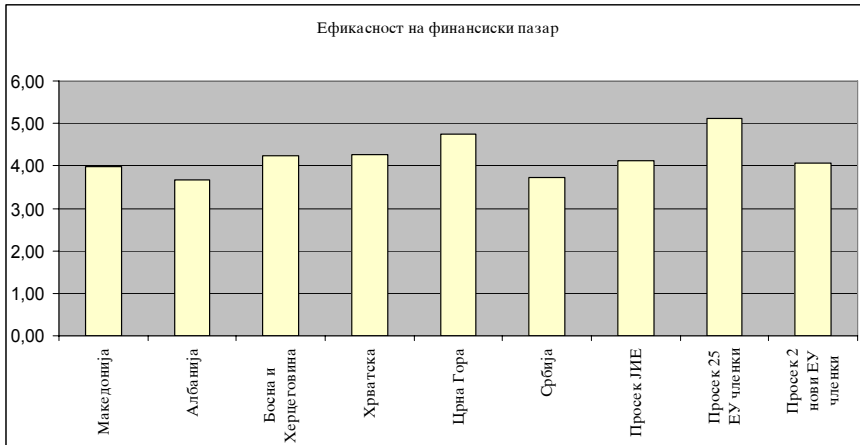
4.2.4.6 Издвојување на екстремите

Со мали исклучоци, Македонија главно се наоѓа во третата четвртина на листата кај повеќето индикатори. Најдобар резултат од 6,00 и пласман на 27 место е остварен во областа на законските права, додека најлошо рангирање на 108 и 109 место соодветно е остварено во достапноста на кредитите и здравоста на банките. Ниско рангирање околу 90 место е остварено и во рестрикциите на движењето на капиталот, софистицираноста на финансиските пазари, финансирањето преку пазарот на капитал и регулативата на пазарите на капитал.

4.2.4.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Македонија е четврто рангирана според ефикасноста на финансискиот пазар во групата на шесте земји од ЈИЕ. Со вредност на индексот од 3,98 таа заостанува зад просечниот индекс на останатите пет земји од ЈИЕ од 4,13. Притоа, Македонија има подобар ранг единствено од Албанија и Србија. Споредено со 27 земји на ЕУ македонскиот индекс од 3,98 значително заостанува зад просекот на ЕУ од 5,11.

Графикон 8: Вредноста на индексот на Ефикасност на финансискиот пазар во Македонија, Западен Балкан и ЕУ

4.2.4.г Препораки

Ниската ефикасност на финансиските пазари во Македонија главно произлегува од недоволната конкуренција во финансискиот сектор, нецелосното либерализирање на капиталните трансакции помеѓу резидентите и нерезидентите и слабата регулативна рамка на работењето на пазарите на капитал. Иако во 2007 година се случиле значителни подобрувања, особено со влезот на неколку странски банки меѓу кои и Сосиете Женерал, потребни се активности во неколку области.

1. Полесен пристап на странски банки и институционални инвеститори во преостанатите банки со доминантен домашен капитал особено во проблематичните банки. Тоа ќе влијае на зајакнување на банкарскиот сектор и зголемување на конкуренцијата што позитивно ќе се одрази врз достапноста на кредитите.
2. Усогласување на подзаконската регулатива од Законот за банките со најдобрите практики од земјите на ЕУ.
3. Креирање законска рамка за поактивна улога на Македонската банка за поддршка на развојот во финансирањето на новите бизниси и сектори со повисок ризик како земјоделството. Ова ќе пополни одредени празнини на финансискиот пазар и ќе го зголеми бројот на бизниси со пристап до кредитна поддршка.
4. Побрза либерализација на преостанатите ограничувања на капиталните трансакции со нерезидентите, а особено на портфолио инвестициите.

5. Донесување на соодветна законска инфраструктура за работењето на инвестиционите фондови, особено во поглед на прецизното регулирање на улогата на банките чувар на имот и старателските сметки.
6. Донесување на законската регулатива за функционирање на небанкарските кредитни институции.

4.2.5. Столб 9: Технолошка подготвеност

Седмиот столб, технолошката подготвеност, ја мери агилноста со која дадена економија ги усвојува постојните и нови технологии за да ја подобри продуктивноста на своите индустриски гранки. Ова е особено важно затоа што технолошките разлики се посочени како објаснување за разликите во продуктивноста меѓу одделни земји. Всушност, последниве години сè повеќе се зголемува релативната важност што усвојувањето на технологиите ја има за конкурентноста на дадените земји, со оглед на напредокот во ширењето на знаењето и сè поголемото користење на информатичките и комуникациските технологии (ИКТ).

Треба да се прави разлика помеѓу нивото на технолошка подготвеност на фирмите од способноста на земјата да иновира и да ги проширува границите на своето знаење. Затоа се прави разлика помеѓу технолошката подготвеност и иновациите.

4.2.5.a Статичка анализа на постоечката состојба - индекс и ранг во однос на средни вредности за сите држави (2007)

Индексот на глобална конкурентност ја дава следнава состојба во поглед на технолошката подготвеност во Македонија:

Табела 13: Вредности на составниите елементи на деветтииот столб - Технолошка подготвеност

	Вредност на индекс 2007	Ранг 2007
Технолошка подготвеност	2,77	90
Пристап до најнови технологии	3,10	114
Усвојување на технологии на ниво на претпријатие	3,38	128
Закони во врска со ИКТ секторот	3,16	88
СДИ и трансфер на технологии	3,93	124
Мобилни телефони	3,39	53
Корисници на интернет	1,53	83
Персонални компјутери	2,53	37
Интернет со брз пристап	1,14	69

Од табелата може да се увиди дека нашата земја во рамките на 131 земји го зазема 90 место во поглед на технолошката подготвеност со вредност на индекс од 2,77 во 2007 година. Овој индекс е пресметан од осум варијабли.

4.2.5.6 Издвојување на екстремите

Доколу се анализира самата структура на индексот на технолошка подготвеност може да се забележи дека најдобри остварувања имаме во поглед на користењето на персонални компјутери (ранг 37) и употребата на мобилни телефони (ранг 53). Нашата земја се наоѓа скоро на дното од табелата во поглед на СДИ и трансферот на технологии (ранг 124) и усвојувањето на технологии на ниво на претпријатија (ранг 128). Овие лоши резултати се присутни и во 2006 година, поради што нашата земја треба итно да преземе мерки за подобрување на состојбата во овие области.

4.2.5.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Како што може да се види од приложените податоци резултатите на Македонија во поглед на технолошката подготвеност се под просеците во регионот и ЕУ. Македонија има подобри резултати само од Босна и Херцеговина. Другите земји од регионот се далеку пред нас.

Графикон 9: Вредности на индексот на технолошка подготвеност за Македонија, ЈИЕ и ЕУ

4.2.5.г Препораки

Со цел нашите претпријатија да бидат поконкурентни, потребно е да се зголеми и процентот на употреба на современи технологии во производствените и другите активности на претпријатијата. Иако се зголеми бро-

јот на мобилни оператори во нашата земја, сепак цените сè уште може да се каже дека се на високо ниво, имајќи ја во предвид конкуренцијата која постои во овој домен. Потребно е да се продолжи во насока на подобрување на интернет конекцијата и цената на интернет услугите.

4.2.6. Големина на пазар

4.2.6.а Статистичка анализа на постоечка состојба - индекс и ранг во однос на средни вредности за сите држави (2007)

Големината на пазарот влијае на продуктивноста бидејќи големите пазари им дозволуваат на фирмите да ги искористат “економиите од обем”. Во време на глобализација, меѓународните пазари станаа супститути на националните пазари, што особено важи за малите земји. Со цел да се отфрли дискриминарањето на оние географски подрачја (како на пример Европската Унија) која е поделена на многу земји кои имаат заеднички пазари, се вклучуваат и двата вида пазари, домашниот и странскиот како мерка за големината на пазарот при конструирањето на 10-от столб на конкурентноста: големината на пазарот.

Табела 14: Вредности на составните елементи на десетиот столб - Големина на пазарот

	2007	
	Вредност на индекс	Ранг
Столб 10: Големина на пазарот	2,54	106
А. Големина на домашен пазар	2,47	104
Индекс на големината на домашниот Пазар	2,47	104
Вредност на БДП по ППП	15,74	112
Увоз како процент од БДП	65,80	32
Извоз како процент од БДП	43,80	65
Б. Големина на странски пазар	2,76	103
Индекс на големината на странскиот пазар	2,76	103

Македонија е рангирана на 106-то место по овој подиндекс.

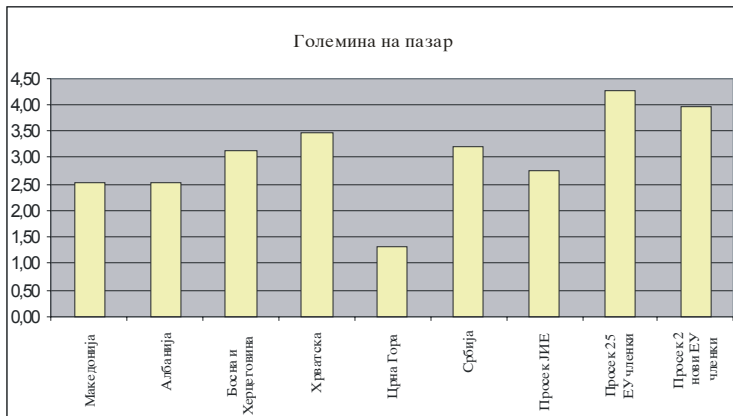
4.2.6.б Издвојување на екстремите

По вредностите на увозот и извозот, Македонија добро котира во рангирањето но доста лошо по однос на БДП по ПКМ.

4.2.6.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

По овој подиндекс Македонија е подобро рангирана од Албанија и од Црна Гора но е полошо рангирана од Босна и Херцеговина, Хрватска и Србија.

Графикон 10: Вредноси на подиндексот на Големина на пазар во Македонија, Западен Балкан и ЕУ

4.2.6.г Препораки

Влијанието на географската големина врз конкурентноста на една економија преку “економијата на обем” не е спорна. Сепак многу географско мали држави нашле начин како да ја подобрат својата економија за таа да биде глобално конкурентна. Македонија треба да поработи на своите компаративни предности, интегрирајќи се во глобалните текови да ги зајакне своите извозни потенцијали за да покаже повисоки стапки на раст.

4.3. Подиндекс на иновации и деловна префинетост

Македонија во однос на подиндексот на иновација и деловна префинетост во 2007 година го завзема 101-то место од 131 земја. Вредноста на коефициентот во 2007 година изнесува 3,12. Оваа вредност е добиена со пресметка на двата индекса: за деловна префинетост и иновациите.

Во однос на земјите од регионот Македонија има подобри резултати во однос на Албанија (ранг 125) и Босна и Херцеговина (ранг 123). Во ЈИЕ регионот најдобри резултати има Хрватска која се наоѓа на 53-то место. Во однос на просекот од регионот (3,17), Македонија има малку послаб

резултат. Резултатите на ЕУ 25 земји членки и ЕУ 2 нови членки можат да се видат од следната табела.

Табела 15: Рангирање и вредност на Подиндексот на иновации и деловна префинетост на Македонија и земјите од ЈИЕ

	<i>Подиндекс на иновација и деловна префинетост</i>		ранг во 2007	11 столб Деловна префинетост	ранг во 2007	12 столб Иновации
	Ранг	индекс				
Македонија	101	3,12	3,35	108	2,88	92
Албанија	125	2,72	3,35	109	2,10	131
Б. и Х.	123	2,86	3,20	119	2,53	121
Хрватска	53	3,77	4,11	64	3,43	50
Црна Гора	97	3,18	3,68	90	2,69	104
Србија	88	3,30	3,53	95	3,08	78
Просек ЈИЕ	-	3,17	3,74		2,76	
Просек 25 ЕУ	-	4,50	5,07		4,09	
Просек 2 ЕУ	-	3,40	3,85		3,03	

4.3.1. Столб 11: Деловна префинетост

Деловната префинетост придонесува за повисока ефикасност во производството на добра и услуги што од своја страна влијае на повисоката продуктивност, притоа зголемувајќи ја националната конкурентност. Деловната префинетост го зема во предвид квалитетот на севкупните деловни мрежи во земјата, како и квалитетот на активностите и стратегиите на индивидуалните фирми. Овој столб е особено важен за економиите кои се наоѓаат во фазата од развојот водена од иновации.

Кога компаниите и понудувачите се поврзани во географско блиски групи (кластери), тогаш нивната ефикасност доаѓа до израз, придонесувајќи за поголеми можности за иновации и намалување на бариерите за влез на нови фирми. Од друга страна пак, активностите и стратегиите на индивидуалните фирми, како што се брендирање, маркетинг, присуството на синџир на вредност, и производство на уникатни и софистицирани производи, доведуваат до софистицирани и модерни бизнис процеси.

4.3.1.a Статичка анализа на постоечката состојба - индекс и ранг во однос на средни вредности за сите држави (2007)

Индексот на глобална конкурентност ја дава следнава состојба во поглед на софистицираноста на водењето на бизнисот во Македонија:

Табела 16: Вредности на составните елементи на еднаесетиот столб - Деловна префинетост

	Вредност на индекс 2007	Ранг 2007
Деловна префинетост	3,35	108
1. Мрежи и поддржувачки индустрии	3,57	107
Квантитет на домашни снабдувачи	4,24	103
Квалитет на домашни снабдувачи	3,80	99
Сосотјба на развој на кластери	2,67	117
2. Софистицираност на работењето и стратегиите на фирмите	3,12	113
Природа на конкурентната предност	2,52	127
Присуство на синџир на вредност	2,97	97
Контрола на меѓународна дистрибуција	3,75	89
Софистицираност на процесот на производство	2,85	105
Обем на маркетинг	3,37	107
Спремност да се делегираат овластувања	3,02	111
Потпирање на професионален менаџмент	3,62	112

Како што може да се види, во поглед на остварените резултати по коефициенти во 2007 година го заземаме 108-то место, со коефициент од 3,35. Овој коефициент се состои од две групи: мрежи и поддржувачки индустрии (ранг 107) и софистицираност на работењето и стратегиите на фирмите (ранг 113).

4.3.1.6 Издвојување на екстремите

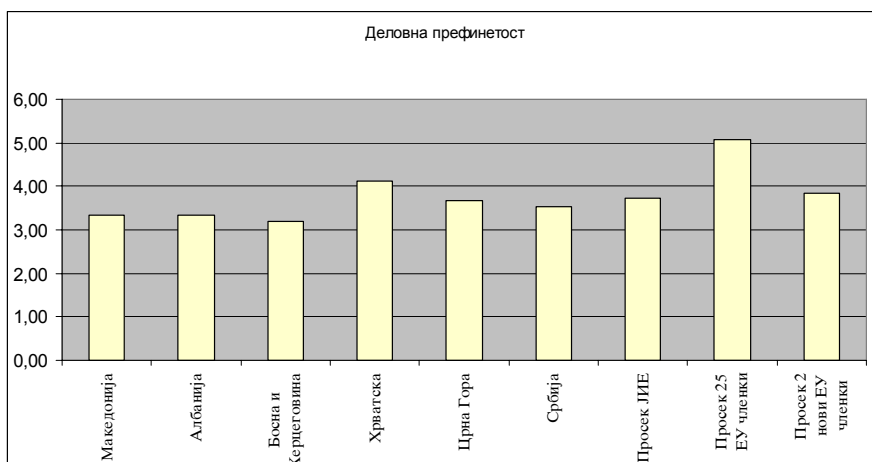
Доколу се навлезе во структурата на овој индекс, може да се заклучи дека во однос на состојбата на деловната префинетост на бизнисот во Македонија, квантитетот на домашните снабдувачи е незадоволително низок, додека нивниот квалитет е низок поради недоволна технолошка оспособеност. Кога зборуваме за софистицираност на фирмите, нивните производни процеси се главно трудо-интензивни, обемот на маркетиншките активности е ограничен и се користат ограничени маркетиншки инструменти и техники. Меѓународната дистрибуција, каде остваруваме најдобри резултати во рамките на овој столб (ранг 89), главно ја контролираат странските компании и нема големо расположение меѓу менаџерите на врвот да делегираат овластувања. Особено лоши резултати остваруваме во поглед на конкурентската предност при извозот (ранг 127) продолжувајќи и понатаму повеќе да се темели врз евтините домашни природни ресурси, наместо врз уникатни производи и процеси. Фирмите извознички во Македонија, главно се занимаваат со црпење на ресурси

или производство, за разлика од развиените земји, каде што компаниите се концентрираат врз дизајн на производот, маркетинг и продажба, логистика и пост- продажни услуги.

4.3.1.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Што се однесува до софистицираноста на бизнисот, Македонија повторно е под просекот на регионот на ЈИЕ (3,74). Највисоки резултати се постигнати во Хрватска, каде вредноста на индексот е многу над просекот на ЈИЕ и изнесува 4,11. Во рамките на ЕУ 25 земји членки, најдобри резултати имаат Германија (5,96), Шведска (5,83) и Австрија (5,72). Двете нови земји членки на ЕУ, Бугарија и Романија во просек остваруваат резултат од 3,85.

Графикон 11: Вредности на индексот на Големина на пазар во Македонија, Западен Балкан и ЕУ

4.3.1.г Препораки

Препораките кои можат да се извлечат од резултатите кои Македонија ги постигнува во полето на деловната префинетост се насочени во две насоки, и тоа кон подобрување на внатрешните деловни процеси во компаниите и насочувањето на домашните фирми кон доставување на производи и услуги со поголема додадена вредност. Во таа насока е потребно да се истражат странските пазари и да се приспособи производството кон нивните потреби и вкусови и да се користат понапредни техники во производниот процес, со цел да се постигне поголема ефикасност и делоотворност, а со тоа да се постигне и поголема конкурентност на глобално ниво. Истовремено државните институции треба да се дел од

процесот на маркетинг на македонските производи, со тоа што агенциите коишто треба да ја претставуваат земјата во странство ќе почнат вистински да функционираат и да ги поврзуваат заинтересираните страни со цел да се оствари поголема соработка.

Во однос на интерните деловни процеси се препорачува да се поттикне пренесување на дел од донесувањето на одлуките врз менаџери на пониско ниво. Институционално се препорачува добивање на полноправно членство во Европскиот комитет за стандардизација и во Европскиот комитет за електротехнички стандарди.

4.3.2. Столб 12: Иновации

Последниот столб од конкурентноста се иновациите. Иако значајни унапредувања можат да се остварат преку подобрување на институциите, изградба на инфраструктурата, намалување на макроекономската нестабилност, или подобрување на човечкиот капитал, овие фактори со текот на времето даваат намалени приноси. Истото се однесува и на ефикасноста на трудот, финансисите пазари и пазарите на добра. Затоа, на долг рок, кога сите овие фактори даваат намалени приноси, животниот стандард може да се подобри само со технолошки иновации. Иновациите се особено важни за оние економии кои што им се приближуваат на границите на знаењето и каде можноста за интегрирање и примена на егзогени технологии е голема. Иако помалку развиените земји сеуште можат да ја подобрат нивната продуктивност со примена на постоечките технологии, како и со мали унапредувања во другите области, за земјите кои се во фазата на иновации при развојот, ова веќе не е доволно за зголемување на продуктивноста. Фирмите во овие земји мораат да дизајнираат напредни производи, со цел да останат актуелни на светската сцена. Ова бара опкружување кое ги охрабрува иновационите активности, поддржано како од јавниот, така и од приватниот сектор. Ова особено значи доволни инвестиции во истражување и развој, особено од страна на приватните, високо квалитетни научно-истражувачки институции, со истовремена соработка помеѓу универзитетите и индустријата поткрепено со строга заштита на интелектуалната сопственост.

4.3.2.a. Статичка анализа на постоечката состојба - индекс и ранг во однос на средните вредности за сите држави (2007)

Република Македонија во 2007 година споредено со 131 земји, го зазема 92 место во поглед на присуството на иновации во економијата, и индивидуален коефициент од 2,88.

Табела 17: Вредности на составните елементи на дванаесетиот столб - Иновации

Иновации	Вредност на индекс 2007	Ранг 2007
	2,88	92
Капацитет за иновации	2,90	84
Квалитет на научно истражувачка работа	3,44	89
Вложувања на фирмите во истражување и развој	2,69	107
Истражувачка соработка меѓу универзитетите и индустријата	2,88	81
Владини набавки на производи од напредна технологија	3,05	107
Достапност на научници и инженери	4,38	64
Патенти во 2006 (конкретни податоци)	1,00	89
Заштита на интелектуална сопственост	2,58	116

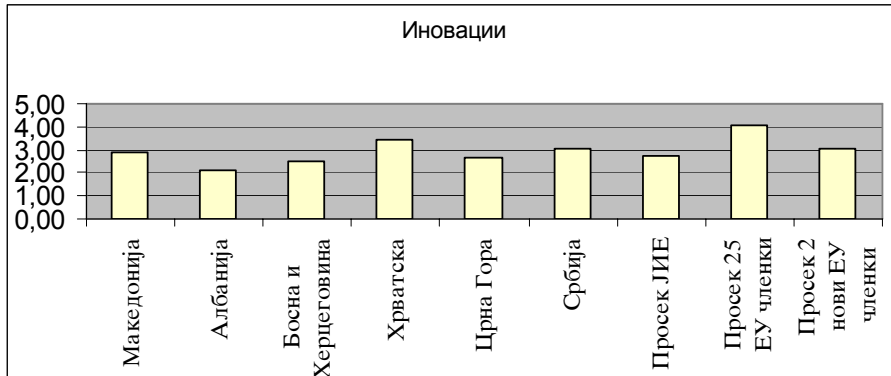
4.3.2.б. Издвојување на екстремите

Доколку го разгледаме квалитативниот аспект на оваа проблематика можеме да утврдиме дека имаме релативно добра понуда на истражувачи и инженери и одредено подобрување во квалитетот на научно-истражувачките институции. На оваа актуелна состојба во поглед на иновациите, негативно влијание имаат обемот на средства кои компаниите го издвојуваат за истражување и развој, како и нисокот ниво на владините набавки на производи од напредна технологија. Иако постои одредено подобрување гледајќи ги резултатите во поглед на заштитата на интелектуалната сопственост, сепак нашата земја сеуште го има овој проблем, особено во начинот и успехот, односно неуспехот да се справи со феноменот пиратерија. Според овој критериум нашата земја се наоѓа на дното од листата, односно на 116 место.

4.3.2.в Споредба во однос на регионот и ЕУ

Доколку се споредиме со земјите од ЈИЕ регионот, можеме да констатираме дека имаме перформанси кои се подобри од Албанија, БиХ и Црна Гора. Република Македонија има подобар резултат и од просеот на регионот, кој изнесува 2,76. Просекот на ЕУ 25 земји членки е 4,09, додека на двете нови ЕУ членки 3,03. Интересно е да се споменат перформансите на земјите со најдобри резултати во делот на иновации, а тоа се Финска (5,57), Шведска (5,46) и Германија (5,43).

Графикон 12 : Вредносії на индексот на иновации за Македонија, ЈИЕ и ЕУ

4.3.2.г Препораки

Во делот на препораките, од анализата може логично да се заклучи дека постои дефинитивна потреба од проекти за иновации во коишто ќе учествуваат владата, приватниот сектор и образовните институции. Воведувањето на даночни олеснувања за фирмите што финансираат истражувања и развој и користат иновации во своето работење може да ги поттикне приватните инвестиции во иновации и нови технологии. Истовремено постои дефинитивна потреба од подобрување на заштитата на интелектуалната сопственост со поголеми казни за прекршителите. Сепак, инспекторите и обвинителството сè уште ја немаат неопходната опрема и стручност за откривање и казнување на прекршоците.

5. Македонија, ЕУ и конкурентноста

Македонија се движи кон рамноправно членство во ЕУ, па затоа од особено значење за Македонија е да се споредат трендовите во ЕУ со оние во Македонија во делот на конкурентност.

“Во 2006 година, вкупните конкурентски перформанси на економијата на ЕУ значително беа подобри. Извештајот за Европската конкурентност 2007 ја подвлекува главната улога на продуктивноста како долгорочен извор на раст и испитувањето на соработката меѓу различните економски сектори, со подобри перформанси, како и улогата на политиките, и тоа на оние кои се наоѓаат под капата на макроекономскиот столб на Лисабонската стратегија. Истражувањето и иновациите споредени со обуката и образованието се подобри и имаат силно влијание врз конкурентноста. Реформите во економијата, кои го засилуваат општото бизнис окружување и кои ги олеснуваат структурните промени и реалокација на ресурсите се исто така важни, односно имаат пресудно влијание врз економијата. Либерализацијата на индустриската мрежа, било преку отворена трговија, преку зајакнување на единствениот пазар, или пак преку реформи во пазарот на производи и услуги, и понатаму е главниот носител на порастот на ефикасноста во економијата. Координираното работење во тие области, на ниво на ЕУ создава подобри благодети во однос на самостојното дејствување.”⁵

5.1. Двигатели на конкурентноста во ЕУ

Микроекономските реформи придонесуваат за поголем раст на продуктивноста во ЕУ:

1. Инвестирањето во ИКТ овозможува враќање на инвестициите во услови на продуктивност, пропратени со соодветни организациони промени и со инвестиции во оспособување;
2. Конкурентноста е важен двигател за поголема продуктивност и иновација;
4. Стимулацијата на претприемништвото и подобрувањето на условите за малите и средни претпријатија исто така имаат позитивни ефекти врз продуктивноста;
5. Подобреното управување со слободни ресурси и намалувањето на бирократијата придонесуваат за значително поголемо производство и потрошувачка;
6. Отворената трговија и продуктивноста одат заедно и
7. Подобрување на вештините станува круцијален фактор за конкурентноста.

⁵ MEMO/07/445 BRUSSELS, 5TH NOVEMBER 2007.

Зголемувањето на потенцијалниот долгорочен економски раст, заедно со порастот на продуктивноста, претставува една од фундаменталните цели на обновената Лисабонска стратегија како важен одговор на промените од глобализацијата, демографското стареење, брзото движење на технолошкиот прогрес и потребата од справување со климатските промени. Микроекономскиот столб од Лисабонската стратегија покрива многу политички области релевантни за подобрување на продуктивноста.

5.2. Двигатели на конкурентноста во Македонија

Минатата година конкурентноста на македонската економија беше водена од традиционалните фактори на производство кои конкурираат со ниски цени, односно економии кои се потпираат врз евтина работна сила и евтини природни ресурси. Во оваа фаза на развојот, конкурентноста генерално се црпи од силината на институциите, добрата инфраструктура, стабилното макроекономско опкружување, и основната здравствена заштита и основното образовно ниво.

Оваа година македонската економија е рангирана во група на земји чија конкурентност веќе не се потпира врз ниските цени, туку врз квалитетот на производите. Во оваа фаза клучни се ефикасните пазари на стоки и услуги, на работна сила, финансиските пазари, знаењето кое се стекнува со високо образование и специјализирана обука и пристапот до најнови технологии.

Сепак, заради бавната транзиција од планска кон ефикасна пазарна економија, иако сме рангирани во група на земји чија конкурентност на економии е придвижувана од ефикасност треба да се забележат пет работи. Прво, индексот на глобалната конкурентност (ИГК) на Македонија во 2007 година се влоши и сега се рангираме на 94 место споредено со 84 место во 2006 година.

Второ, македонската економија е сè уште ранлива, се потпира на евтина работна сила, но се карактеризира со ниска продуктивност и соодветно на тоа ниски плати, а јавните и приватните институции се сè уште слаби. За да бидеме успешни во фазата на конкурентност водена од факторите на ефикасност треба да се стремиме кон поквалитетно високо образование, ефикасни пазари, софистицирани финансиски пазари, силен извоз, повеќе странски директни инвестиции и способност да се искористат придобивките од постоечката технологија, зајакнување на јавните и приватните институции.

Трето, послабото рангирање оваа година споредено со минатата година е и поради фактот што лани во оние столбови каде што бевме поконкурентни имавме и повисоки пондери што не е случај и оваа година каде Македонија се наоѓа во втората група на земји каде имаме повисоки пондери токму таму каде релативната конкурентност ни е пониска т.е. оваа година се конкурираме со економии кои се поконкурентни од групата на земји каде бевме минатата година.

Четврто, од шест нови земји и поделба на Србија и Црна Гора во две земји, Македонија од три од нив котира полошо во самиот почеток.

Петто, иако конкурентноста се мери по 12 фактори, тие фактори не се независни еден од друг туку интеракцијата е неминовна помеѓу нив па така иновациите (фактор/столб 12) нема да бидат можни доколку не постојат силни институции (фактор/столб 1) кои се со кредибилитет и кои ќе гарантираат право на интелектуална сопственост, што пак е неопходен амбиент за развој на иновациите кои се генерално невозможни со слабо едуцирана работна сила (фактор/столб 5).

Понатаму, во следниве две табели прикажани се фактори по кои Македонија е рангирана во првиот квантил на земји по СЕФ, и фактори по кои Македонија е рангирана во последниот квантал на земји по СЕФ.

Фактори кои ја рангираат македонската економија кон повисока конкурентност (првиот квантил од рангирање од повеќе од сто варијабли за 131 земја по СЕФ методологија) оваа година се:

Столб, варијабла	Име на варијабла	Ранг на конкурентност на Македонија од 131 земји
4,02	Присутност на маларија	1
4,06	Распространетост на ХИВ	1
6,07	Потребно време на започнување бизнис	25
8,09	Индекс на законски права	27
10,04	Увозот како процент од БДП	32
7,06	Штета од пожари	32
9,07	Персонални компјутери	37
7,02	Флексибилност во одредување на плати	38
4,11	Трошоци за образование	40
3,03	Инфлација	43

4,04	Присутност на туберкулоза	49
2,08	Телефонски линии	50
5,04	Квалитет на математичко и научно образование	51
9,05	Претплатници на мобилни телефони	52
4,09	Квалитет на основно обарование	53
4,07	Смртност на бебиња	56
4,08	Должина на животен век	56
5,03	Квалитет на образовниот систем	57
6,05	Вкупна стапка на данок	58
1,03	Злоупотреба на јавните фондови	59
8,04	Расположивост со инвестициски капитал - вентуре	59
3,01	Владин суфицит/дефицит	61
12,06	Расположивост со научници и инженери	64
5,02	Упис во терцијално образование	65
6,06	Број на потребни постапки при започнување со бизнисот	65

Фактори кои ја рангираат македонската економија кон пониска конкурентност (четврти квантил од рангирање од повеќе од сто варијабла за 131 земја по СЕФ методологија) оваа година се:

Столб, варијабла	Име на варијабла	Ранг на конкурентност на Македонија од 131 земји
12,03	Вложувања на компанијата во истражување и развој	107
12,05	Набавка на современи технолошки производи од страна на Владата	107
1,15	Етичко однесување на фирмите	108
8,03	Лесен пристап до заеми	108
7,01	Соработка на релација работник - работодавач	109
8,07	Издржливост на банките	109
1,05	Судска независност	110
6,11	Распространетост на странско сопствеништво	110
1,09	Ефикасност на правниот систем	111
1,11	Осигурување на бизнисот од тероризам	111

11,09	Подготвеност за делегирање авторитет	111
7,03	Неплатени трошоци на трудот	112
7,08	Доверба во професионален менаџмент	112
10,03	Вредност на БДП во ППП	112
7,08	Доверба во професионален менаџмент	112
9,01	Пристап до најсовремена технологија	114
1,02	Заштита на интелектуалната сопственост	116
6,12	Бизнисот под влијание на правилата на СДИ	117
11,03	Државен развој на локални групи	117
1,17	Дејност на корпоративните одбори	118
2,05	Квалитет на авио-транспортната инфраструкт.	120
2,06	Расположливи километри по седиште во авион	122
1,13	Организиран криминал	123
9,04	СДИ и технолошкиот трансфер	124
7,09	Одлив на високообразовен кадар	125
11,04	Карактерот на конкурентските предности	127
9,02	Апсорбција на технолошки развој на ниво на фирма	128

ЗАБЕЛЕШКИ

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека “Св. Климент Охридски”, Скопје

339,137,2(497,7) “2007”

НАЦИОНАЛЕН извештај за конкурентност на Република Македонија 2007 :
економија на знаење како детерминанта за економски раст / [подготвил Центар за економски
анализи] . - Скопје : Институт за економски стратегии и меѓународни односи “Охрид” , 2008. -
62 стр. : илустр. ; 23 см

ISBN 978-9989-2812-6-6

а) Конкурентска способност - Македонија - 2007

COBISS.MK-ID 73092874